„gyűjtögetnek esztelenül, ahogy a költők”

HELIKON

2017
16

IRODALMI FOLYÓIRAT . MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON . XXVIII. ÉVFOLYAM 2017. 16. (726.) SZÁM – AUGUSZTUS 25 . ÁRA 3 lej / 270 ft

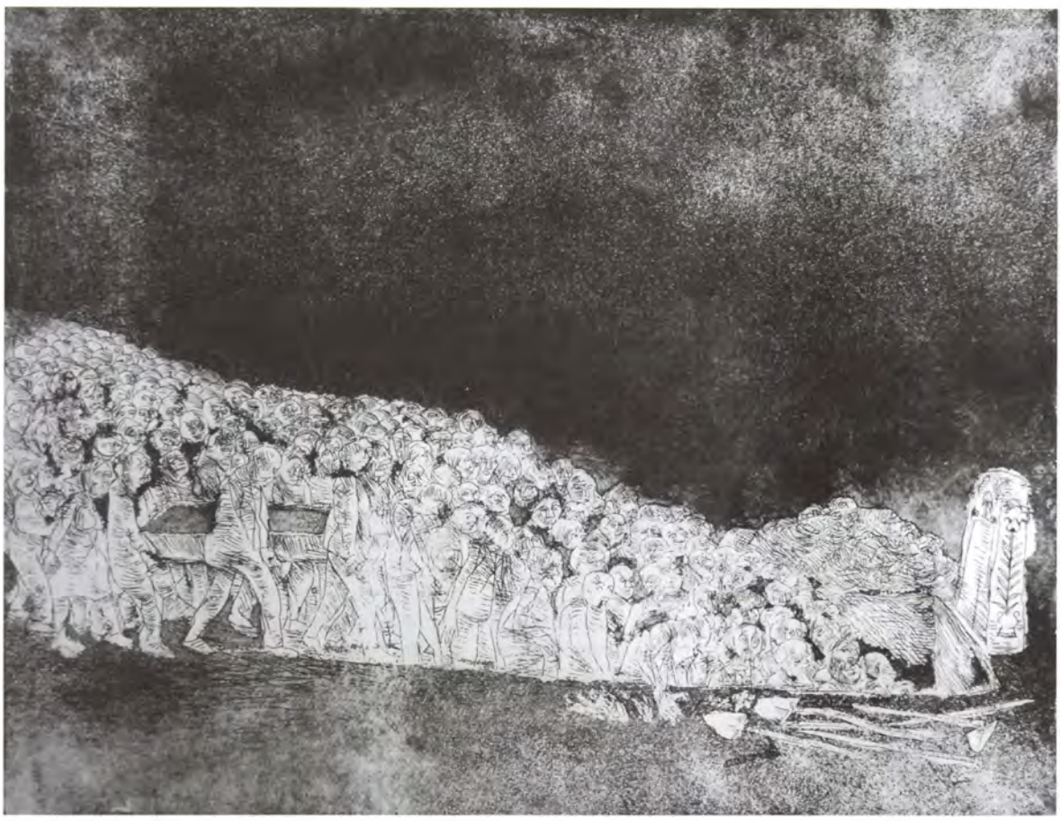

Molnár Dénes: *Menet*
Lapszámunk 1., 2., 4., 6., 8., 13., 14., 15. és 17. oldalát Molnár Dénes, Molnár D. Dénes és Molnár Krisztina munkáit *Hatás-visszahatás* címmel bemutató, a Csíki Székely Múzeum Kossuth utcai galériájában megnyílt családi emlékkiállításának anyagával illusztráltuk.

„Az egyszerűség, a forma, a ritmus, az erő, a szerelem”

BESZÉLGETÉS LŐRINCZ P. GABRIELLÁVAL /2

Bogdán László VERSEI /4

FIATAL KÁRPÁTALJAI ÍRÓK /15

KARÁCSONYI ZSOLT

Változatok forrásokra

Manapság is sok szó esik a forrásokról, ki milyen forrásokra tesz szert, hány forrással képes mozgásban tartani a gazdasági, avagy a kulturális élet malmait, miközben Silenusról, erről a Dionüszosz csapatához szegődött furcsa lényről egyre kevesebb szó esik, pedig Bretter György *Párbeszéd a jelennel* című kötetében is leírja, hogy valamikor Silenus őrizte a forrásokat.

S ha valakinek Silenus alakja nem mond eleget, akkor szólhatunk a szarvassá változott fiúkról vagy olyan szerzőkről, akik meghallották e szarvasfiak kiáltozását a titkok kapujából, balladás, erdélyi asszonyokról, akik végül rózsatövisekkel tépték fel a létezés bőrét, míg mások, örökhétfőkre tekintve is tudták, hogy égtájak célkeresztjébe kerülve: el kell indulni a források felé, rühellvén a próféfétaságot, kőszavakért küldve milliárd palackot a régi mesterekhez, még ha a repülőtér álmain is túlra kell eljutni. Számot kell adni a tálentomról, zöld angyalokkal és piros delfinekkel hadakozva, ha úgy hozza a versbéli szerencse, vagy kiáltó szavakra lelni pusztai bogáncsok között, kirakatok tükörvilágában.

De nem elég eljutni az ősi tölgyek alól előbukkanó forrásig, nem elég látni, hogy Bretter György, Hervay Gizella, Petri György, Baka István, Babits Mihály, Lászlóffy Aladár, Szőcs Kálmán, Szilágyi Domokos, Karinthy Frigyes, Nagy László, Kormos István és Kós Károly, vagy Panait Istrati és Nazim Hikmet miként sétál az árnyas ligetben, oly sokakkal együtt, a források és hagyományok számtalan változatát mutatva fel. Nem elég eljutni idáig.

Nem elég, ha rátalálunk a mások által már megtalált forrásokra, azokat akkor tudjuk értelmezni igazán, ha rábukkanunk a saját forrásainkhoz vezető útra, ami ott feszül, ott világít az önmagunkról alkotott történetek és azon dimenziók között, amelyeket Bretter „az istenek mámorba kábító mítoszai”-nak nevez.

PAVILON 420 **Borcsa Imola: *Macska*** ■ **Stermeczky Zsolt Gábor versei**

„Az egyszerűség, a forma, a ritmus, az erő, a szerelem”

Beszélgetés Lőrincz P. Gabriella kárpátaljai költővel

Fotó: Zselicky Zoltán

– Három köteted jelent meg az elmúlt tíz évben. Legutóbb, 2016-ban a Szürke *című. Nem szokványos cím, a versekről sem a szürke jut eszünkbe. Milyen színű is nálad a szürke?*

– Hihetetlen így szembesülni az elmúlt évek számával. Az én szürkém inkább a keresztény világ színszimbolikájában használatos szürke, a lélek halhatatlansága, a testi múlandóság jelképe. Nem unalmat, inkább végtelen lehetőséget látok ebben a színben. És persze az unalom sem félelmetes, amit feltétlen el kell űzni. A régi időkben az élni tudás egyfajta vizsgája volt az unalmasság felvállalása. Az emberek megházasodtak, szülők lettek. Mindkettő könnyen lehet unott státusz. Ma már szeretünk mindent újra cserélni, és ha nem tudjuk az unalmat elűzni, menekülünk előle.

– A köteted utószavában Botár Attila azt írja, talán az orosz festő, Kandinszkij festményei ihlettek – nálad is van sóhaja a szürkének, hangjai és szimbolikája a színeknek?

– Rizikós volt ezt a címet választani, azt mondják. Akad biztosan olyan olvasó is, aki unalmasnak találja a kötetemet, és olyan is, akit meghökkent ez a cím, de valójában, ez csak egy cím, nem igazán akartam felruházni többel annál, mint ami. Aztán mégis elég sokat foglalkoznak vele, kérdezgetnek róla az olvasók és a szakmabeliek is. Tapasztalnom kellett, hogyan uralkodik el a köztudatban a hollywoodi médiakampány befolyása, amikor a címet Sam Taylor-Johnson 2015-ben bemutatott filmjével, *A szürke ötven árnyalatá*val hozták kapcsolatba ennél szabadabb asszociációkra képes emberek. Megjegyzem, a film címét most is tekintélyes helyen hozza a Google, ha valaki a „szürke” keresőszót üti be. Amikor a *Szürke* mellett döntöttem, tisztában voltam ezzel az összefüggéssel is, de nem igazán befolyásolt. A kötet megjelenése előtt nem is néztem meg ezt a „szuperprodukciót”, s miután láttam, sem tartom jelentősnek az életemben. Érdekel a színek jelentése, igyekszem emlékezni is ezekre, de valójában azt gondolom, hogy nem a kötet címe, hanem a tartalma a lényeg. Voltak ötletek, közöttük volt ez is, és akkor az *Unalmas őszi este* című Gogol-darab jutott az eszembe, gondoltam egyet, felvállaltam, és ez került a borítóra.

– A képzőművészeti ihletést a kötet grafikái is erősítik – Réti János frivol, pajzán grafikái, csakúgy, mint a kötet címe, mintha erős ellentétben lennének a versek világával: Isten, anyaság, szabad akarat versus sors, magány–szerelem, élet–halál a fontosabb témái a kötetnek. Mintha a grafikák nem illusztrálnák a kötetet, hanem továbblendítenék a szövegeket, az értelmezést. Mit gondolsz erről az olvasói benyomásról?

– A Réti-grafikákban teljesen biztos voltam, hamarabb, mint a kötet címében. Az olvasói visszajelzésekből az jutott el hozzám, hogy elsőre furcsa volt ezeket a grafikákat látni ezekkel a versekkel együtt, aztán ahogy jobban megismerték a verseket, egyre inkább összeolvadtak a grafikákkal. Réti János egy csodálatos művész és hálás vagyok a sorsnak, hogy ilyen remek alkotó készítette művek díszítik a kötetemet.

– S ha már ellentétek – a kötetben sok irodalmi utalás is felfedezhető. Ha választani kell: Szabó Lőrinc vagy Zelk Zoltán? Nemes Nagy vagy Jeszenyin? És persze: miért?

– Nem választok, mindannyian együtt. Az egyszerűség, a forma, a ritmus, az erő, a szerelem. Ezek a dolgok jutnak eszembe a felsorolt, illetve a verseimben megjelenített szerzők neve láttán. Mesterek. Mindnyájuk írásait gyermekkorom óta ismerem. Nemes Nagy Ágnes hangja a régi rádióban, ahogy verset olvas, ahogy beszél. Részeim ezek a szerzők. Nem gyakran olvasom őket, de néha kifejezetten rájuk van szükségem.

– Kárpátalja, Beregszász, Együtt *folyóirat, Kovács Vilmos Irodalmi Társaság, Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet – hogyan függnek össze a fentebbi helyek Lőrincz P. Gabriella életével?*

– Haza, Otthon, Család. Beregszász a drága szülőváros. Az *Együtt* folyóirat nem csupán egy fórum, ami lehetőséget ad a publikálásra, hanem egy anya, összetartja a szerzőket. Mi nem csak egy folyóiratban publikálunk, hanem igyekszünk egymás támaszai lenni. Ott vagyunk a másik hétköznapjaiban is. A Kovács Vilmos Irodalmi Társaság egy olyan fiatalokat tömörítő csapat, akik vágynak a fejlődésre és kötelességüknek tartják ápolni a Kovács Vilmos-i szellemi hagyatékot. A KMMI pedig az az intézmény, ahol otthonra leltünk. A pályakezdők és az idősebb generáció egyaránt. Itt tartjuk a számunkra fontos rendezvényeket: kiállítások, könyvbemutatók, irodalmi műhelymunkák, nagy beszélgetések, viták, nevetések színhelye – otthonra találtunk. Remélem, ez így is marad.

– S ha már a helyeknél tartunk: legutóbb 2016 nyarán, a Kolozsvári Magyar Napokon találkozhatott veled a kolozsvári közönség – most, amikor ez a beszélgetés készül, épp Tusványosra igyekszel, ősszel, ha jól tudom, mész az E-MIL-táborba Árkosra – mintha egyre szoro-

LŐRINCZ P. GABRIELLA

1982-ben született Beregszászon, ahol ma is él. Első verseit 2008-ban közölte az *Együtt* folyóirat. 2009-ben jelent meg az első önálló kötete, *Karcok* címmel, az Intermix Kiadó gondozásában. Szintén 2009 óta munkatársa a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézetnek. Írásai több anyaországi és külhoni folyóiratban is megjelennek. 2012-ben jelent meg második verseskötete, *Fény-hiány* címmel, szintén az Intermix Kiadó gondozásában. Kárpátalján végzett kulturális tevékenységéért oklevéllel tüntetett ki az Anyanyelvi Konferencia. Az *Együtt* folyóirat Nívódíját 2013-ban kapta meg. Tagja a Magyar Értelmiségiek Kulturális Közösségének és a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának. 2014-től a Magyar Írószövetség tagja. 2016-ban jelent meg harmadik kötete *Szürke* címmel, szintén az Intermix Kiadó gondozásában.

sabb lenne a kapcsolatod az erdélyi magyar írókkal, Erdéllyel. Jól érzékelem?

– Erdéllyel az erdélyi felmenőim miatt mindig szoros volt a kapcsolat, de csak szellemileg. Első ízben két éve jártam Kolozsváron, könnyekig hatódva szerelembe estem: Erdéllyel. Egyre több erdélyi szerzőt ismertem meg, egyre inkább érdekelt az erdélyi irodalom. Idén pedig az a megtiszteltetés ért, hogy az E-MIL tagjává választottak. Persze valakinek ezek a dolgok teljesen természetes, hétköznapi dolgok, vagy érdektelenek, de nekem, aki a Kárpát-medence, azt hiszem, leginkább szerencsétlen helyzetbe került részén születtem, kicsit más a helyzetem, más a szög, amiből látom az egész életet, a történő dolgokat.

– A hatvanas-hetvenes években a kárpátaljai magyar irodalomnak voltak erős intézményei, fórumai (a Forrás és a József Attila Stúdió) – a kilencvenes évek hiátusa után újra látható egy nemzedék, aki határokon túl is láttatja magát. Jól érzékelhető, hogy a mai húszas-harmincas generáció egyre tudatosabban vállalja fel a kárpátaljai magyar irodalom képviseletének ügyét?

– A kilencvenes évek elején rengeteg ember hagyta el Kárpátalját. Az értelmiség nagy része elköltözött. Az irodalmárok, mint bárki más, jobb jövőt remélve Magyarországra települtek át, néhányan csak tanulni indultak el, s aztán nem jöttek vissza. Talán most telt el annyi idő, hogy újratermelődjön egy olyan csapat, akik nem elégszenek meg azzal, hogy az asztalfióknak írjanak. Hála Istennek, most a lehetőségek is adottak a fiatal íróknak. Van fórum, van közönség, nyitottabb a világ. Az internet biztosította lehetőségek közelebb hoztak minket egymáshoz az anyaországi és az egyéb elcsatolt területeken élő és alkotó szerzőkkel. Jóval könnyebb most írónak lenni Kárpátalján, mint a rendszerváltás előtti időkben. Rengeteg támogatás, pályázati lehetőség adott. És hála elődjeinknek, mi már egy kitaposott útra léphettünk, míg nekik gyakran az akkori hatalom útjukat szegte.

– Az Előretolt Helyőrség Íróakadémián szép számmal találunk kárpátaljai szerzőket – a tavalyi évben, ha jól tudom, mentorként, idén oktatóként veszel részt a tehetséggondozó műhelyben. Túl azon, hogy milyen vitákat kavart az elmúlt években az Akadémia, miként látod, van-e összefüggés a kárpátaljai irodalmi műhelyek – utóbbi egy-két évben látható – megerősödése és az Íróakadémia kínálta lehetőségek között?

– Így van, az idei évtől oktatóként veszek részt az Akadémia munkájában, jelenleg heten vagyunk Kárpátaljáról. Biztos vagyok abban, hogy bármilyen sárdobálás is történik az Íróakadémia körül, nekünk, határon túli fiataloknak ezekkel nem szabad foglalkoznunk. Azokra a lehetőségekre kell figyelnünk, ahol tanulhatunk. Ezen felül szükséges jó kapcsolatokat ápolni és teremteni. Úgy gondolom, hogy az Íróakadémia nélkül nem ismerkedhettünk volna meg a jelenlegi kortárs magyar irodalom vezető személyeivel, és nem utolsó sorban, eddig ismeretlen vidékek irodalomkedvelő közönségével. Rengeteg élményt és tanulási lehetőséget nyújt számunkra az Akadémia. Én nagyon hálás vagyok az Istennek ezért a lehetőségért, örülök a sok új ismerősnek/barátnak. Azt hiszem, mindnyájunk írásaiban is érezhetően megjelenik az új íz, új forma, friss világlátás.

– Az ösztöndíj-lehetőség nem jelent-e nagyobb szívóhatást, nem kell attól tartani, hogy épp a tehetségesebbek fognak Pestre, Magyarországra költözni?

– Úgy hiszem, hogy aki el akart menni Kárpátaljáról, az már elment. A magam részéről megvan az elvágyódás, de nem amiatt, hogy az Akadémia tagja vagyok, hanem azért, mert már lehetetlennek érzi az ember, hogy Kárpátalján maradjon. Naponta taszít tudathasadásos állapotba a jelenlegi gazdasági helyzet. Ezt csak tetézi a magyar nyelv használatának a korlátozása, illetve az egyre gyakoribb fenyegetőzés a politikusok részéről. Minden nap egy dilemma, egy újabb harc a nyelvünkért, a létfenntartásunkért. Kárpátalján, ahogy egész Ukrajnában, érezhetően kilakoltatás folyik, mintha ez az államalakulat nem tartana igényt lakosságra. Ha nem kaptam volna ösztöndíjat a múlt évben, már lehet, hogy nem élnék Beregszászon. A szakmai és anyagi támogatás éppen, hogy itthon tartott, hiszen nem más városra vágyok, hanem stabilabb jövőre. Amit szívóhatásnak neveztél, esetemben a szó keltette várakozással ellentétben hat. Ha valamelyikünk számára ez a lehetőség azt a motivációt erősíti, hogy máshol boldoguljon, még mindig jobb, ha a pályán marad, és nem valami külföldi csokigyárban épít karriert.

DEMETER ZSUZSA

Molnár Dénes: *Múmiák 1*

LŐRINCZ P. GABRIELLA

Anyám elindul

Anyám törékeny fiatal
Ében hajára virágot díszít
A május

Anyám kövér öreg
Ősz hajat fest neki
December

Anyám hallgat fekszik az ágyon
Várja hogy rá valaki
Gyümölcsöt kínáljon

Anyámat fürdetni fésülni kell
Mint a gyermeket
Elvinni az ágya mellett összegyűlt szemetet

Anyámhoz nem jár vendég
Éjjel vénák szakadnak csendes minden reggel
Sokat hallgatunk kérdezni már nem mer

Anyám nem kér több levest
Csak útra indul mégegyszer útra így lehet
Anyám elindul apám után siet

Kövek

Egymáshoz csupaszodva állunk
az időben
Mint a kövek
Feketét fest ránk
Súlyos kikelet
Meztelen kődarab otthon a helyed
Építs építs hegyeket

Alba

Hajnal
Nem harangszó
De a mobilos ébresztőóra
Szétszakít
Még vagy kétszer öt percet ráhúzunk
Maradhatnánk reggelig
Ha már késünk
Úgyis mindegy indulni ma is nehéz
Bújjunk egymáshoz
Aztán
Téged az asszony engem a munka

BOGDÁN LÁSZLÓ

Vaszilij Bogdanov: Kérdések a munkagödörből

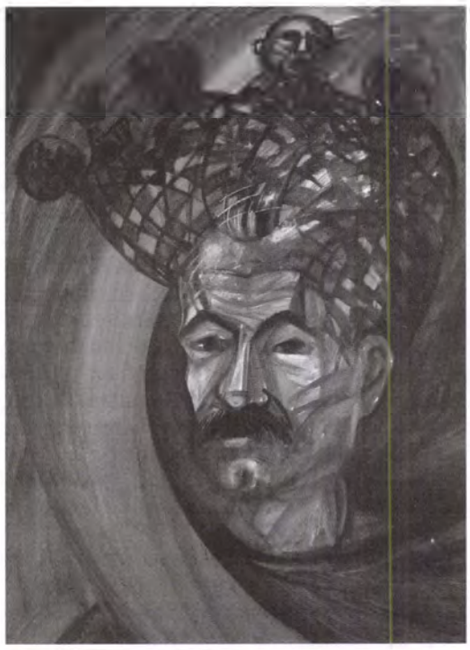

Molnár Dénes: *Önfej*, 1989

1. Pörgött a kocka...

Életem értelmén töprengtem
hársfám alatt, napokon át,
hallgatva a tó távoli,
kísértő, baljós moraját.
Hullámhoz hullám csikorogva
ért. Dübörögtek az egek.
Nem tudtam, hogyan vélekednek,
mirólunk most az égiek?
Felmerült még a szeretet,
mintha valamit megoldhatna,
pörgött a kocka, hatra, vakra.
És elzsongított a révület,
hogy az életem elsuhan,
s én is megyek hamarosan.

2. A szél összhangzattana...

S még nem végeztem semmit el.
Nem írtam meg regényemet.
Életem romjain töprengve,
mormoltam gügye verseket.
Az életem értelme Léna,
zizegnek a hárs lombjai.
Valahonnan hallatszanak még,
egy Bach-fúga akkordjai.
A szél vad összhangzattana,
és a hullámok moraja,
aláfesti, nem nyomja el.
Örökké hallani fogom,
túllendít álmon, szavakon,
képzelgésemmel elkever.

3. Megbolydult méhek...

Megfigyelem a méheket,
köröznek hárslevelek körül,
fehér virágszirmokba bújva,
gyűjtögetnek esztelenül,
ahogy költők a szavakat,
jelt, rímeket, metaforákat,
helyzeteket, életeket,
dülöngélő, szent bolondkákat,
hogy megírhassák verseikben –,
súgott nékik vajon az Isten? –
az egész elcseszett világot,
árulást, munkagödröket,
hazugságot, lágereket,
a szétvert, szent Oroszországot.

4. Az eltévedt fácánkakas

Mindenki mindig jobbra vágyott,
de a túlélés volt a tét.
Senki nem tudta eldönteni,
eszét mentse, vagy életét?
Fácánkakas köröz fölöttem,
árnyéka homokra vetül.
Hóra vagy fűre? Olyan mindegy.
Lassan, lomhán tovarepül.
Tél? Tavasz? Ősz? Mégis nyár lenne?
Kavarognak a virágszirmok.
Olybá tűnik, mintha hó hullna,
mint mikor megdöglött a zsarnok.
Örökké összerezzenőben,
hittük, megváltozhat még minden.

5. A vég előtt

Itt nem változott soha semmi,
mégis mi változhatott volna?
Öröknek, változatlannak tűnt
a bolsevik párt rémuralma.
Nem lázadhatott fel a turma.

Számokká alázták le végül
az elhurcolt embereket,
a forradalmi menetoszlop
egyre csak ment, csak ügetett.
Hullottak az ítéletek.

De a jövő távolodott,
ködös messzeségbe veszett.
Szaporodtak a táborok,
vége soha nem lehetett,
csak neki, nekem vagy neked.

Egy óriási szörnytorok
zabált fel. Mindent megevett.
Szétestek hazák, otthonok,
eltünedeztek emberek.
Sírt, lobogott a szeretet.

* A vers 1981 kora őszén íródott, mintha a legendárium fragmentumainak illó hangulatai térének vissza, de a megejtő hóvagy virágszirom-hullás sem feledtetheti, az ember is éppen olyan kiszolgáltatott, mint a táj, különösen Oroszországban, ahol nem változik soha semmi, s az utolsó vers hideg leltára bizonyítja, a költő továbbra sem remél új fordulatot, öröknek tűnik a bolsevik rémuralom. A cím, a munkagödör, egykori kedves barátját, Platonovot idézi, ő hasonlította Szovjet-Oroszországot egyetlen hatalmas, fenyegetően tátongó, mindent és mindenkit falánkul elnyelő munkagödörhöz, és ilyen címmel írt, még a harmincas években, egy kiváló regényt. Meg is kapta a megérdemelt jutalmat, a sajtó túlhabzó, hihetetlenül ostoba, gonosz, vádaskodásokban igazán nem szűkölködő támadásait, és az ezzel járó örök mellőzést. S őt is figyelték, már 1933-ban egy házkutatás után, az örökké gyanakvó csekkisták elkobozták bizonyos kéziratait. Csak reménykedhetünk, hogy egyszer a Platonov-dosszié és a kéziratok is előkerülnek a KGB szigorúan titkos levéltárainak mélyéből. – *Tatjána Bogdanova*

TAR KÁROLY

Dohogott fájdalom

Mottó:
Anyám sóhaja:
„Fiam, nem értem én már ezt a világot..."

Szülővárosomban már nem ismer senki,
barátaim – ha voltak – már holtak,
vagy kimentek rendre – a temetőbe.
Miért keresném őket? Együtt leszünk
újra, ha majd engem is visznek.
Szülővárosomban magamat már
alig találom, kortársaimról nem neveznek
új utcát, nem avatnak emléktáblát,
nevem idegenül cseng a hivatalban,
hiába koptatom a Főtér kövét.
Nyomom sincs a tavalyi hóban,
bennem görnyed a keresztkérdés,
kinek kellettem, ha jó voltam,
s ha voltam valaki a sorban?
Nyugtalanul ég az ég, s reng a föld,
vándorol velem minden ember,
halk lépteim port sem vernek,
szavam s nevem nem ér e korban.

Magány

Bocsánatot kell kérnem Valakitől,
hogy még élek.
Forgolódom ágyamban, még nem koporsó,
még nem félek.
Egyed vagyok, gazdám sincsen, életem
minden kincsem.
Érdemeim kicsinyek, avagy nagyok,
magam vagyok
a jó Bagaméri, ki fagylalt helyet
útját méri.

ZSIDÓ FERENC

Huszonnégy

Részlet egy készülő regényből

Nincs más hátra, mint előre. Mintha menekülne, úgy kopogott be Vajda Gergely a tömbház 18-as lakrészének ajtaján. Nagy András. Persze, Bandi bácsi, a lépcsőházfelelős. Őt elvileg jól ismeri, minden hónapban találkoznak, huszadika tájban, amikor Bandi bácsi vízóra-leolvasásra jön. Váltanak pár szót, ő közben megnézi és bemondja a fogyasztást, Bandi bácsi bejegyzi a füzetébe, hogy hány köbméter, s kalap. A felesége, Mária néni végzi a lépcsőház takarítását. Jól jön egy kis pluszpénz, kicsi a nyugdíj. Persze – villant be Vajdának –, Mária néni az, aki ki nem állhatja a bicikliket, aki a szárítóban mérgesen ideoda lökdösi őket takarításkor... Hisz elmondott mindent a hely szelleme... A hely szelleme? Most, jó pár óra teltével már Vajda sem volt biztos benne, létezik-e egyáltalán. (Eszébe jutott az is, a szárítóban még milyen görcsösen próbált ragaszkodni a diszkrécióhoz, hogy nevek nélkül jöjjenek a történetek. Most már látja, ez lehetetlenség, és különben is, neki ezzel a munkával pont a diszkréció mögé kellene belátni, túllépni a komfortzónán.)

Szóval Nagyék... A lépcsőházban sokan nem szeretik őket, de hát ez már csak így szokott lenni: lépcsőházfelelősnek lenni hálátlan feladat. Mert egyiknek ez nem tetszik, másiknak az. Egyesek minden második évben kimeszeltetnék a lépcsőházat, mások morognak: öt éve sincs, hogy mázoltak, miért kell már megint. És Bandi bácsinak meg kell győznie egyiket is, másikat is. Egyesek azt pletykálják róla, csak azért vállalta el a lépcsőházfelelősi tisztséget (mit tisztség? – alja, riherongy munka...), mert így nem kell fizetnie a közköltséget. Merthogy az a „honorárium". Vajda Gergelyt ez nem érdekelte. Kopogott, mert beszéltetni akart, mert erre vállalkozott.

– Igen! – hallotta bentről.

– Jó estét! – lépett be.

– Adjon Isten. Mi van, elfelejtettem leolvasni a vízórát? – kérdezte Bandi bácsi nem túl szívélyesen.

Úgy tűnt, nem szerette, ha a lakásán zavarják. Nem csoda, hisz ez többnyire azt jelentette, valami gond van, kiégett a pincében az égő, vagy eldugult a kanalizálás, netán bűzlik a szellőző, mert beledöglött egy madár.

– Dehogy! – próbált hát kedélyes lenni Vajda Gergely.

– Akkor? Valami gond van?

– Nincs az égvilágon semmi, épp csak beütöttem magam egy percre, hogy beszélgessünk kicsit.

– Beszélgessünk... Az asszony még hátul van a disznóknál, a fene tudja, mit szöszmötöl annyit, már el van esteledve. S hát miről kívánna beszélgetni?

– Hát... Így, erről a tömbházról... – köntörfalazott Vajda.

– Aha. A lépcsőházról? Príma lépcsőház, mit mondjak! Szerintem maga jobb helyet is találhatott volna...

Magázódtak. Bandi bácsi még afféle régi vágású polgár volt, aki tisztelte a diplomás embert, tanárt, mérnököt, effélét le nem tegezett volna.

– Nem vagyok én egy szikrával sem jobb, mint más, Bandi bácsi...

– Hát... Magával könnyű szót érteni. Ha pótolni kell valami javításra, nem sokat húzódozik, még közmunkára is eljön azzal az úri kezével...

– Ez így van rendjén... – szerénykedett Vajda, kinek, szó ami szó, jólesett a dicséret. Főleg az úri kezek.

– Jut eszembe – csapott a homlokára az öreg –, a padláson kicsit rendet kéne rakni, a cseréptörmeléket összeszedni. Nem jön fel, hogy nézzük meg?

Ez volt az öreg stratégiája: ha valami tennivaló került, először csak egy-két embert avatott be, akiket meggyőzött, maga (vagyis az ügy) mellé állított, akkor aztán jöhetett az egészpályás letámadás.

Vajda Gergely egyedül szeretett volna menni a padlásra, és valamivel később, munkája befejező mozzanataként, ezért most megpróbálta lebeszélni az öreget:

– Hagyja el, Bandi bácsi, megnézzük holnap-holnapután. Most már sötétedik, úgyse látunk jól.

– Igaza van. Egy gyűlést se ártana összehívni, nemrég kaptunk egy felszólítást a rendőrségtől, hogy a saját biztonságunk érdekében szereltessünk kaputelefont.

– Szereltessünk...

– Jó-jó, de az pénzbe kerül! Abba mindenkinek bele kell egyezni. Ezért kéne összehívjam a lépcsőházat...

– Aha...

– De már előre irtózom, mert úgy húzódoznak. Mintha minden héten volna egy gyűlés... Mondja meg maga is, gyakran van?

– Ugyan dehogy! Rég volt legutóbb, amikor a lépcsőházi világítás...

– Látja! – csapott le az öreg Vajda mondatára. – De amikor kell, akkor kell! Bezzeg régebb mindegyre összeverődtünk, csak úgy, hogy találkozzunk, most kerüljük egymást, mintha mindenki utálna mindenkit. Pedig nem, csak ez az örökös sietség s a tévé, s a fityfene!

Vajda egyetértően bólogatott. A fityfenét nem értette egészen pontosan, de voltak elképzelései, mire céloz az öreg.

– Tudja maga, micsoda összejövetelek voltak itt még húsz-huszonöt évvel ezelőtt?

Vajda kikerekedett szemmel nézett rá:

– Milyenek?

– Húsvétkor például a lépcsőházban összeverődött az egész férfi. Egyet énekeltünk az asszonyoknak, hogy visszhangoztak a folyosók, s aztán csoportokba verődve végigjártunk, s megöntöztünk mindenkit. Illároztunk is egy kicsit, na. De csak módjával. Az asszonyok nem haragudtak, inkább velünk ittak. Névnapoztunk is. S hajjaj... Volt úgy, hogy a második emeleti folyosón karácsonyi báloztunk. Zenésszel, mindennel, ahogy illik. Hajnalig táncoltunk. Ej...

Vajda elismerően füttyentett.

Az öreg egészen megszépült a lelkes emlékezésben, arca felderült: bőre egészséges-pirospozsgás volt, szinte ránctalan, nem olyan fakó és petyhüdt, mint az idősebbeké általában.

– De az más világ volt! – folytatta Bandi bácsi. – Az is számított, hogy sokan voltunk egyidős-formák, akik ide költöztünk. Mindenki összejárt mindenkivel. Beütöttem magam valahová, egyből étellel, itallal kínáltak. A Gábosék leánya félig itt nőtt fel nálunk. A feleségem mindig úgy terített, hogy egy tányérral több volt az asztalon.

Vajda elismerően füttyentett.

– Na, látja, akkor könnyű volt elvállalni a lépcsőház-felelősséget! Akkor még volt közös akarat.

– Azért most is... – próbálta mondani Vajda, de Bandi bácsi leintette:

– Lassanként szétment minden. Egyesek elköltöztek. Mások itt maradtak, de megváltoztak...

Mintha Irma nénit hallaná! – fordult meg Vajda fejében.

– Régebb örültek, amikor mentem vízórát leolvasni. Most alig várják, hogy kihúzzam a lábam. Mert éppen a Barátok közt-öt nézik vagy az Éjjel-nappal Budapestet, vagy tudom is én, melyiket, annyi adás van, a fene se tudja számon tartani.

– Bandi bácsinak nincs kedvenc műsora?

– Én is nézek, de csak egyet. A Jóbanrosszbant. Igaz, hogy már a háromszáznegyvenkettedik résznél tart, de azt szeretem. Abban aztán benne van az egész életünk, lássa-e!

– Aha.

– Na, de hagyjuk a televíziót a csodába, arról akartam beszélni, hogy lassanként megváltozott a menet itt a lépcsőházban is. Ahogy az egész világban. Azt hiszem, azzal kezdődött, hogy meghalt Géza.

Vajda nagyot nézett:

– Az Irma néni férje?

– Az hát. Ha jól emlékszem, néggyel vagy öttel volt nagyobb, mint én, elég hamar elment. Élhetett volna még szegény. Erősen sajnáltam. Komoly, ügyes ember volt.

– Nem volt... Hogy is mondjam: papucsférj? – kérdezte Vajda, mert az Irma nénivel folytatott beszélgetés során az a benyomása támadt.

– Papucsférj? Jó férj volt, kérem szépen! És jó szomszéd! Ha tudott, segített, ha nem, nem bajlódott! Hány költözést, meszelést végigcsináltunk együtt! Hány embert kisegített a bajból! Hol pénzzel, hol egyébbel. De hát maga ezekről nem hallott semmit?

Vajda megrázta a fejét, hogy nem.

– Hiába, hálátlanok az emberek. Hamar felejtenek. Pedig Füleinének például lett volna, amit meséljen! Fiatal házasok voltak, elég kikapós fehérnép volt, vagy legalábbis úgy hírlett. Mostanában mintha le volna csendesedve egy kicsit...

Vajda erre a lecsendesedésre nagyot nyelt.

– S az ura is... – folytatta Bandi bácsi. – De akkoriban még egymást érték a patáliák. Marika bizony sokszor meghúzta magát Géza bácsiéknál, ha szorult a kapca! Mert Fülei János akkoriban még erősen féltékeny volt, és ha megneszelt valamit, eltángálta az asszonyt. Az állítólag magához járatta a leánykori szeretőjét. Én ezt nem láttam, úgyhogy nem állítom, de

>>>>> *folytatás a 6. oldalon*

>>>>> *folytatás az 5. oldalról*

azt már sokan beszélték, hogy egy alkalommal János kiállta a nagy sort a boltban, vett egy kiló húst – maga még emlékszik-e, milyen volt az ántivilágban, alig lehetett egy kicsi húshoz hozzájutni?; Vajda bólintott, mire Bandi bácsi folytatta –, szóval hazavitte a húst, s meghagyogatta Marikának, hogy amire a munkából hazajön, süssön neki flekkent. Az asszonyka állítólag a szeretőjével végére járt a húsnak, s hát amikor az ember hazaér, sehol semmi. Hol a hús, te asszony, kérdezte, hát nem készítetted meg? Hát azt biza megette a macska, bökte ki az asszony. Meg-e?, szikrázott a János szeme, azzal elővette a konyhamérleget, s rárakta a macskát. Az épp egy kilót nyomott. No, te asszony!, intette oda Marikát: ha itt a macska, akkor hol a hús? S ha itt a hús, hol a macska? S bizony, nem vette tréfára a dolgot, elsupákolta a fehérnépet. De úgy látszik, nem volt nagy eredménye, mert Marika édes ettől még kikapós maradt. S ha észrevette, Jánosnál megint betelt a pohár, egy-két napra meghúzta magát Keszegéknél. Géza bácsi védőszárnya alatt biztonságban volt. Aztán lassan lecsendesültek Füleiék. Túlságosan is. Mostanában olyan nyomott ez a János, alig lehet egy szót kihúzni belőle. S Marika édes... Hát, az idő vele is kezd eltelegetni... Alighanem elmaradoznak a szeretők...

Vajda hitetlenkedve hallgatta az öreget. Ez a sztori: mintha egy múlt századi anekdota volna. Ki tudja, hol olvasta, hallotta Bandi bácsi, s beépítette a Füleiék életébe... Hiába, az öregek nagy hantások tudnak lenni, de úgy, hogy meg vannak győződve, ők csakis a színtiszta igazságot mondják...

– Nem is tudom... Ez tényleg... – motyogta, mert kételkedését nyíltan nem akarta kifejezni.

– Már én se. De azt igen, hogy macskái mindig voltak Marika édesnek, akkor is, most is.

– Azt én is láttam...

– Igen? – húzta föl a szemöldökét az öreg.

– Náluk is voltam beszélgetni...

– Aha... – bólogatott sokatmondóan Bandi bácsi.

Vajda érezte, kezd kínos helyzetbe kerülni, így hát visszakanyarodott az iménti történetre:

– Mintha egy falusi komédiából volna ez a jelenet...

Az öreg legyintett:

– Elég sok itt a falusi származék. Legalábbis azok, akik az első szériában költöztek ide. Hisz tudja, mi volt a kommunisták jelszava: urbanizáció!

Vajda elmosolyodott, s csöndes hangon mondta:

– Hogyne tudnám, Bandi bácsi, ahol én gyermekeskedtem, az a blokk is így nézett ki...

– Színe városi, a fonákja falusi, van is fonákolás elég, ugye? – kérdezte együttérzően az öreg.

– Van, van!

– Elég, ha megnézzük például Sima Lacit.

– Az özvegyembert mondja a földszintről, ugye?

– Azt, azt! Ő is csak teng-leng, kallódik, amióta beköltözött. Sóhajtozik, a tehéneken s a kaszálnivalón jár az esze. Még most, húsz év után is. Tudom én jól, milyen ez...

– Hm...

– De ami azt illeti, neki jobb volt, hogy beköltözött...

– Ezt hogy érti?

– Nem volt egészen tiszta dolog, hogy halt meg a felesége...

– Hogyhogy? – ütközött meg Vajda. – Nem ráesett a...

– De. Úgy lehet, igen... Habár...

– Kicsit túl misztikus a történet ugye?

– Én nem tudom, mi az a misztikus, s azt se mondom, hogy nem úgy volt. Végtére is a rendőrségi kivizsgálás lezárult, Lacit nem csukták le...

– Úgy láttam, Istenfélő életet él...

– No, azon nem csodálkozom! De hagyjuk a Simáék dolgát, az már el van igazítva. Nézd meg Lajtáékat! Ott az asszony a falusi származék. Laci mindig is úri fiú volt, a szülei mérnököt akartak csinálni belőle, aztán villanyszerelő lett. Elvette ezt a Sárikát, ideköltöztek, de a kicsi asszony azt szerette volna, ha hétvégenként futnak haza, segítgetnek a mezei munkában. Lajtának ehhez nem fűlött a foga, három-négy alkalommal kiment, mígnem egyszer almaszüretkor leesett egy fáról, na, azóta farhámba ült. Azt mondja, s lehet, igaza is van, hogy ő a finom műszerekkel kell foglalkozzon, neki nem való a durva munka. Így az asszony egyedül jár haza, vagy a két leánykával, Laci pedig szerelgeti a villanyt...

– Vagy számítógépes játékot játszik... – tette hozzá Vajda rosszallóan.

– Tudja a szösz, hogy mit játszik, csak azt látom, hogy ez örök bosszúság forrása. Falusiból nem tud városi lenni soha, s fordítva se.

– Legjobb, ha meg se próbálja, mert az nyögvenyelős lesz...

– Ahogy mondja! Én például soha nem felejtettem el, honnan jöttem. Amikor ide költöztünk, az első dolgom az volt, hogy ide hátra azt a kicsi disznópajtát fölhúzzam, melléje nyúlketrecet. Páran még követték a példámat, de ugye aztán volt, aki menetközben beleunt. Én nem, kérem szépen! Tudom, sokan azt hiszik, törvénytelenül építettem azt a pajtát, pedig higgye el, bért fizetek a tanácsnak!

– Aha...

– Igaz, a pajta mögött egy kicsi részt még bekerítettem, hogy legyen ahol egy paradicsomot, salátát megtermelni. Mert úgy esik jól. Látja, disznót, nyulat tartok most is, de a lakásban nincs állatszag. Nincs, ugye? – nézett Vajdára, mire az megrázta a fejét. – Mert rendesen tisztálkodunk, s a kúrálós cipőnket lehúzzuk az ajtó előtt.

Persze, persze – somolygott magában Vajda –, az már más tál tészta, hogy egyeseknek nem tetszik, hogy a folyosón bűzlik a sáros, szaros cipő...

– Nem is költöznék én a központba – bizonygatta Bandi bácsi –, mert ott nem engedélyezik a disznótartást a szaga miatt. Itt a városszélen még megtűrik.

Vajda tudta, az újságban is írtak róla, hogy az önkormányzat lebontatta a központi lakónegyed körül épült disznópajtákat, esztétikai és higiéniai okokra hivatkozva.

Molnár Dénes: *Nyár (Évszakok)*, 1989

– Amiért állatot tart az ember, nem kell azért feltétlenül büdösnek lenni! – folytatta eszmefuttatását az öreg. – De az emberek rosszindulatúak. Tudom jól, azt is mondogatják, csak azért csinálom a lépcsőházfelelősséget, mert így nem kell fizetnem a közköltséget. Mondják, ugye? – meredt rá Vajdára.

– Hát...

– Nem érdekel! Lehet, az a bajuk, túl sok mindent tudok róluk. Hogy túl sokat látok. Látom, mit esznek, mit isznak, milyen a fürdőszobájuk, látom, ha ott a tegnapi mosatlan a kagylóban, ha kosz van, érzem, ha veszekedés volt...

Lehet, hogy ebben leli örömét az öreg?, gondolta magában Vajda, de nem szólt semmit.

– Volt úgy, hogy rajtakaptam valakiket – folytatta az öreg –, volt úgy, hogy valaki mindenáron szét akarta tenni nekem a lábát, ne kérdezze, hogy ki; hallottam sírást és üvöltözést, szóval tudok én mindenkiről mindent. Főleg az idősebbekről, na! – tette hozzá, amikor Vajda kissé bizalmatlanul nézett rá. – Mert a fiatalabbakról, akik később költöztek ide, mint maguk is, már nem épp annyit...

Vajda kedélyesen felnevetett: Szerencsére! – gondolta magában.

Bandi bácsi elhallgatott, lemondóan legyintett. Aztán folytatta:

– Régebb tudtuk, hogy ki honnan jött, kiféle-miféle, hogy hol dolgozik. Olyan egyforma-formák voltunk. Most egészen másként állnak a dolgok. Egyeseknek fölvitte az Isten a dolgát, mások legatyásodtak...

– Ez így természetes...

– S ez a munka is... Van itt most már kérem művész is, tanár is, gyári munkás is, üzletember is, dologtalan is, épp csak egy miniszter hiányzik...

Vajda vihogott.

– Igaz is, ilyen író-féléből is van még egy magán kívül, ez a Szép... Igaz, hogy ő nem abból él. Habár... Ugye, maguk jól megvannak?!

Vajda elhúzta a száját.

– Hát...

– Nekem egyszer megmutatta pár írását, hát azok erősen szépek voltak. Egyet le is másoltam magamnak!

– Csakugyan? – kérdezte Vajda halványan.

– Egyszer van érzéke az íráshoz, az már biztos! Nem is értem, hogy nem lett belőle valami komolyabb...

Vajda hallgatott. Nem akarta összezavarni Bandi bácsit, nem vallotta be neki, hogy szerinte a Szép Jenő irományai pancserságok. Tekintete mégis árulkodó lehetett, mert az öreg elbizonytalanodva azt kérdezte:

– Vagy maguk...?

– Ugyan, dehogy!

– S akkor...?

– Egy-két írását láttam, azok nekem nem nagyon tetszettek, de azért még lehet jó... – óvatoskodott Vajda.

– Aha! – nézett furcsán az öreg, és Vajda látta, most azt gondolja, ezeken a mai fiatalokon a fene se tud eligazodni. Bezzeg...

És rá is kezdett:

– Régebb mintha nagyobb tekintélye lett volna az íróembernek. Igaz, mintha nem is voltak ilyen sokan...

– Meglehet... – bökte ki kedvetlenül Vajda.

– Mintha ott is bizalmatlanság volna. Nem úgy, mint éz én időmben... De azért így is meg kell próbálni szót érteni mindenkivel. Itt a lépcsőházban is, ha már egy födél alá kerültünk...

Vajda szinte rávágta, hogy ő inkább senkivel sem próbál meg szót érteni, de aztán eszébe jutott, hogy hát akkor most mi a fenét csinál. A pokolba ezzel a riportosdival. Aztán erőt vett magán.

– Akartam kérdezni, van-e tudomása róla, miféle dolgok vannak itt a lépcsőházban, hogy például Szépék terrorizálják Kántor Gézáékat...

– Azt hiszem, Gézáék egy kicsit eltúlozzák ezt az egészet...

– Nekem is az volt az érzésem...

– Ha engem kérdez – mosolygott kajánul Bandi bácsi –, kellenek ők egymásnak, mint nappalnak az éjszaka. Szépéknek kell a döngetés, Kántoréknak a szekálás. Ha egyik elköltözne, a másik csalódott volna, élete értelmét veszítené, szerintem rövidesen követné az elköltözöttet, hogy ismét együtt lehessenek...

Vajda elnevette magát a különös teórián.

– Ami azt illeti – folytatta az öreg elkomolyodva – sajnálom ezeket a fiatalokat, de egy kicsit össze kéne szedjék magukat. Szépné kapitális egy fehérnép, az biztos (így mondta, kapitális, Vajda nem tudta, mit jelenthet Bandi bácsi számára a szó, de abból, ahogy mondta, sejthető volt), de első alkalommal helyre kellett volna tenni! Úgy tudom, Gézáéknak Németben is elég gyengén áll a szénájuk. Másokat ennyi idő után már alkalmaztak végleges szerződéssel, ők most is csak féléves turnusokban vannak...

– Szóval velük is van valami bibi, ugye? – próbálta kiugrasztani a nyulat a bokorból.

– Szépék nem mondtak semmit?

Vajda megrázta a fejét.

– Irma se?

– Nem – válaszolta egyre csodálkozóbban Vajda.

– Akkor nekem sincs, amit mondjak – vonta meg a vállát Bandi bácsi.

– De valami csak van...

– Jobb, ha nem forszírozzuk...

Na te, immár egy rejtéllyel is gazdagodtam! – állapította meg Vajda mosolyogva, majd arra gondolt, talán jobb is nem megtudni minden titkot.

– Biza, tűrni is kell egymásnak, ha úgy hozza a sors! – váltott témát az öreg. – Itt vannak például Kincsesék. Vagy Kalányosék. Ők ugye az átlagnál hangosabbak...

Vajda vihogott magában: milyen eufemizmusokat használ, Bandi bácsi!

– Én megszoktam, de sokakat zavar... – szőtte tovább a mondókáját az öreg. – Egy időben felmerült, hogy figyelmeztetni kéne őket. Vassék mondták, hogy egy gyűlésen hozzam szóba a dolgot, de én azt mondtam, mindenki úgy él, ahogy tud. Aztán egyszer valaki becsúsztatott egy cédulát az ajtójuk alatt, hogy ne patáliázzanak annyit. De erről maga is tud, ugye?

Vajda bólintott, majd arra gondolt, micsoda fintora a sorsnak, hogy Kincseséknek és Kalányoséknak, akik tényleg zajosak, nem döngetnek az alsó szomszédjaik, hogy csendesebben, Kántoréknak pedig, akik viszonylag csendesen élnek, igen.

Az öreg pedig folytatta:

– Sokan úgy tudják, én voltam, sajnos Kalányosék is, de higgye el, nem én voltam! Magának megmondom, mert tudom, hogy tud hallgatni: Irma néni volt.

– Komolyan? Pedig nem is hall jól! – röhintette el magát Vajda.

– Hall az annyit, amennyit kell. S tud annyit mondani, amennyit kell... Na, mindegy. Az egészből csak azt akartam kihozni, hogy én megpróbálok mindenkivel szót érteni, mégis egyre több a haragosom. Amennyire én tudom, amióta itt élek ebben a lépcsőházban, csak egy embert sértettem meg úgy, hogy tán még egy kicsi szándékosság is volt benne.

– Ugyan kit? – kérdezte Vajda kíváncsian.

– Váncsát... Egyszer meg találtam kérdezni, hogy nem volna-e jobb, ha kutyák helyett inkább gyermekekben gondolkodnának... – mondta az öreg pisolyogva, úgy, hogy látszott, nincs lelkifurdalása, s ha úgy adódna, most is megkérdezné.

– Brr! Bandi bácsi! Hát ez elég kemény volt...

– Nem tudtam megállni... De látod, lett foganatja: nemsokára aztán született gyermekük, igaz, csak egy.

– Ez kényes téma, nem illik az ilyesmit forszírozni.

– Igen. Manapság egyre kevesebb dolgot illik forszírozni. És egyre könnyebben haragszunk meg. Valósággal keressük a lehetőséget...

– Ebben van egy kis igazság...

– Mindegy. Nagyanyám úgy mondta: Még mindig jobb, ha haragszanak rád, fiam, mintha nem törődnének veled! S ha nem egyéb, igaza lesz. Mert így vénségünkre...

– Arra nem gondoltak, Bandi bácsi, hogy visszaköltözzenek falura? – vágott közbe Vajda, hogy elejét vegye a siránkozásnak.

– Oda már nem lehet, fiam. Túl rég eljöttünk. Arra viszont gondoltam már, hogy a lépcsőházfelelősségről lemondok. De még nem döntöttem el száz százalékra. Lemondani csak egyszer lehet...

– Az már igaz...

– Amíg még bírom magam... Mert aztán eltelik pár esztendő, megvénülünk (Vajda elmosolyodott: milyen jó, hogy hetvenhez közel tud a vénségről úgy beszélni, mint ami még ezután következik!), megrokkanunk, nem fogunk tudni lejárni innen a negyedikről, ülhetünk itt magunknak a tévé előtt! Az se lesz, aki ránk nyissa az ajtót...

– De hát vannak gyermekeik, nem?

– Azoknak annyi bajuk van, nem érnek rá velünk törődni...

– Hm...

– De nem is várjuk el tőlük! Amíg lehet, intézzük a dolgainkat, s amikor már nem, ott az öregotthon...

– Na látja, régebb ez se így ment...

– Most épp maga hozza elő... – kedélyeskedett az öreg.

– Ragad rám...

– Mindegy. Amíg lehet, matatni kell. A disznót is inkább azért tartjuk... Csak azt nem tudom, ki marad a végére... Mert egyedül lenni nem jó... Láthatja, mi lett Irma néniből... S Menyhárt Gizusból is, habár ő még fiatal, neki még kerülhet...

– Állítólag nem akar.

– Nem-e? – kacagta el magát az öreg.

Ekkor matatás hallatszott az ajtó előtt. Ja, Mária néni most húzza le a szaros cipőt, aztán papucsba lép... – futott át Vajda agyán.

– Na, végre megjött az asszony! – szólt megkönnyebbülve az öreg. – Már azt hittem...

– Én akkor mentem is, Bandi bácsi! – szólt Vajda némiképp bosszankodva, amiért a Menyhárt Gizus sztorijáról lemarad. – Majd még beszélünk.

– Maradjon még, na! Váltson két szót az asszonnyal is.

Vajdának semmi kedve nem volt ehhez:

– Nem, most mennem kell... – szabadkozott.

Belépett Mária néni, még mindig pihegve. Hiába, ennyi lépcsőt megmászni már nem kis kihívás ebben a korban.

– Kezét csókolom!

– Üdvözlöm, fiatalember! – szólt az öregasszony, s kérdően nézett az urára.

– Kicsit elbeszélgettünk az újságíró úrral. S te hol voltál ilyen sokáig? Már azt hittem, ma éjjel a nyulakkal hálsz! – évődött az.

– Látom, fog a figura! Tán ittatok is valamit? – kérdezett vissza inkább kedvesen, mint számonkérően Mária néni.

– Atyaég, jó, hogy mondod! Elfelejtettem! Várjon egy percet, fiatalember, töltsek valamit!

– Ne haragudjon, Bandi bácsi, most inkább nem!

– Pedig így estére kelve nem volna rossz... Könnyebben elaludna.

– Nem tartunk még ott...

– Aha, dolga van még... Nem csoda: fiatalember... – kajánkodott az öreg.

Vajda elértette a célzást; nem volt kedve magyarázni, miféle munkára gondolt.

– Jó éjszakát, minden jót! – köszönt el.

– Minden jót, fiam. Minden jót!

SERESTÉLY ZALÁN

a föld

> Az az igazság, a rút igazság, hogy az ember szétszabdalja az ásványok örökéletű holttestét, visszaél az alvó növények helyzetével, s felfalja őket vagy leszakítja a virágjaikat, az állatok álmát pedig álnokul lidérccé változtatja. Megfosztja a lovat élete egyetlen percétől – attól a vége nincs, hangyaléptékű perctől, amelyet nem nyújt meg emlék, se remény –, odaköti a kocsirúdhoz, s akkortól az állat örökre a kocsis honi rendszerének avagy a Szent Szövetségének a foglya.
>
> Borges

mondják hogy halott föld
nem hiszem hogy halott
mondják hogy élő föld
nem hiszem hogy élő
mondják csak az élő szenved
nem hiszem hogy ne szenvedne más is
élni-halni kevés
itt szoktak valamit
élet és halál dialektikájáról
halálhoz viszonyuló lét
léthez nemigen viszonyuló halál
szép de gyanús
a meghalás puszta tényét
– porból porrá –
mi sem oldja
megsemmisülünk – ennyi
itt szoktak valamit a semmiről
hogy a semmi nem semmi
szép de gyanús
biztos vagyok benne
hogy meg akarok halni
mi egyéb adna értelmet annak
hogy annyian nem bántottatok
vagy aprószentek táján sűrűn kértétek bocsánatom
hogy ti egy kisbácsi kukoricaföld és egy körtefa
nem hagytatok éhen veszni fél éven keresztül
Kr. u. 2011-ben
amikor éhen vesznem
a piac szabályai szerint
nem hogy muszáj
de szinte kötelesség lett volna
szép de gyanús
egyébként meg mi értelme
az értelemnek is
mi értelme
hogy kizsigerelünk felkoncolunk bármit
korlátolt kétes csekély csökkent értelménél fogva
vegyétek vissza az értelmem
vegye csak vissza aki adta
a törzsfejlődés a teremtő a történelem a világszellem
vagy bármely hasonszőrű
(-szőrtelen?) fabula
tervszerűség és uralkodás málhájáról
hogy élni nem csak szabad
de közteher
bánom is én
csak vegye vissza
néha azt szeretném
értelmetlennek és holtnak lenni
mint a kő a csorba csákány
a tengeri homok vagy az a medvebocs
akit szebenben rendőrfegyver terített ki
értelmetlen és holt mint a halál
mely elsimította pofáján a szorongást
s mint hidegség
elernyesztette kódolt-kényszeredett vérét
itt szoktak valamit a mentségemre
hogy nem elég ha a világ identikus

Molnár Dénes: *A fejedelem*

de jó ha hasonlatos
szép de gyanús
a medve halott a halál halott
biztos vagyok benne
hogy élni akarok
hogy amikor a piac szabályai szerint
éhen veszned nem hogy muszáj
de szinte kötelesség volna
bár annyi törődés szorulna belém
mint egy kisbácsi kukoricaföldbe
szép de gyanús
végül is innen tudom
hogy semmi értelme az akarásnak
szándékaimtól függetlenül jöttem a világra
s haldoklom szándékaimtól függetlenül
amit a szánt szándék ügyében tehetnék
ahhoz gyáva vagyok vagy kimért
szép de gyanús
valaminek hát lennie kell
mert a föld nem élő és nem holt
mert a kaptár nem élő és nem holt
mert egy hangyát ha kiveszek a bolyból
nem hangya többé
mert az élet él és a halál halott
s ennek mi értelme
mert az értelem
mint fékevesztett mirigy
az értelmet túltermelte
mert hiába hogy nincs mivel fájjon
szenved a hal és felébred a kő ha zúzzák
valaminek hát lennie kell
élet és halál alatt
szökőkút fagyott ekszтázisa
szervetlen rend
az értelem húsa
erjedő arcod
hely ahova hazaérnek
a testevesztett protézisek
a tányér vagy lábszárcsont hajszálrepedései
a kozmikus tény hogy az invázió
önmaga számára is a végső
hogy aki a medve bőrére ivott
annak élni kell
végtére is
csak ha gyilkos
halhatatlan

EGYED EMESE

El. –

Emléksorok a modern Herkulesről, Jancsó Miklósról

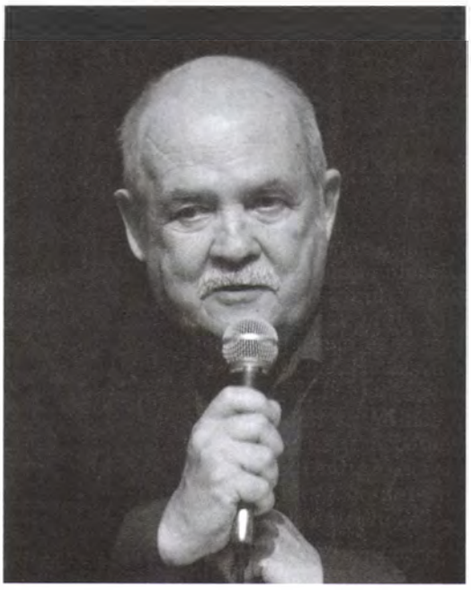

„A bohóc csak akkor fordult előre, amikor végleg eltűnt szeme elől a kivilágított Cirque Internationale. Nézett előre a bohóc, nézte az országutat, nézte sokáig rezzenéstelen arccal, mint aki tudja, merre kell menni." (Porond és menny között, I. rész – *Játék az élettel*, Kolozsvár, 1997)

A *Játék az élettel* és egyéb könyvek lelkes szerzője, Jancsó Miklós: elment. Ez év júliusában végzett a betegség a valaha erős testtel. Az írott szó elevensége lép végérvényesen a hang, gesztus, mimika, testtartás: az eleven jelenlét helyébe.

Hadd magyarázzuk a búcsúztatás terminusait.

A rendezői utasítások egyike az *el.*

El? Hová? Merre?

Közvetlen tanítványai egyetemek (Sapientia, Babes-Bolyai, Protestáns Teológiai Intézet) kolozsvári és más erdélyi karai egykori hallgatói – bölcsészek, tanárok, lelkészek, pszichológusok, nevelők – tanúsíthatják hogyan és mit tanított a szép (voltaképpen kifejező) beszéd stúdiumában másfél évtizeden át. A hangzó irodalom nyelvén feltett létkérdéseket önálló műsorokkal, egyéni vagy feleségével, Rekita Rozália színművésznővel együtt bemutatott irodalmi esteken közvetítette, a klasszikus és a 20. századi magyar művek jó ismerőjeként.

Színművészként évente mintegy 2-3 szerepben láthatta őt a színházi közönség Tamási Áron Mókájától (*Énekes madár* 1968) az Ajaxig (Shakespeare: *Troilus és Cressida*, 1998) – bár a világot jelentő deszkákkal vagy saját színészi múltjával való ambivalens viszonyát jelzi: hogy amikor később kóbor kutyát fogadott örökbe a család, annak – önirónia ez? keserű metaforizáció? – Ajax lett a neve.

Itt közöljük emlékeztetőül a sikeres karakterszerepek és színpadi jelenlét tanúságaként Jancsó Miklós (nem teljes) szerepkatalógusát: Kömény Móka (Tamási Áron: *Énekes madár* 1968); Kis Caschou (Andrée Lacour: *Érettségi előtt*, 1968); Fotoriporter (Méhes György: *Miből lesz a cserebogár*, 1971); Miroiu (M. Sebastian: *Névtelen csillag*, 1971); Újságíró (Bálint Tibor: *Sánta angyalok utcája*, 1972); Szolga (Carlo Goldoni: *A fogadósnő*, 1973); Vadmalac (Fodor Sándor: *Csipike*, 1973); Horace (Miliére: *Nők iskolája*, 1973); Pandúr (Hunyady Sándor: *Pusztai szél*); Fellegjáró (Mazilu, T: *Ezek a képmutató bolondok* 1979); Fiú (Déry Tibor: *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*, 1980); Beppo (Heltai Jenő: *Néma levente*, 1982); Tamássy hadnagy (Nóti K: *Nyitott ablak* 1984); Duzzog (Vörösmarty: *Csongor és Tünde*, 1984); Krisztyán Tódor (Jókai Mór: *Az aranyember*, 1984); Miklós (Méhes György: *Drága gyermekeim*, 1986); Rosenkrantz (Shakespeare: *Hamlet*, 1987); Nae (Caragiale: *Zűrzavaros éjszaka*, 1988); Dr. Szakolczai Bálint (Heltai Jenő: *Naftalin*, 1990); Kovacsóczy Farkas (Márton László: *A Nagyratörő*, 1992); Törzs (Spiró György: *Csirkefej*, 1992); Charles (Shakespeare: *Ahogy tetszik*); Tábornok (Lázár Ervin: *Bab Berci kalandjai*, 1992); Gyalu (Shakespeare: *Szentivánéji álom*, 1992); Jakab (Hunydi Sándor: *Erdélyi kastély*, 1993); Papp Ferke (Szép Ernő: *Patika*, 1993); Múr-Szúr herceg (Szilágyi Andor: *Leander és Lenszirom*, 1993); Skibinski (Spiró György: *Az imposztor*, 1994); Államtitkár (Székely János: *Mórok*, 1994); Színészkirály (Tom Stoppard: *Rosenkrantz és Guildenstern halott*, 1994); Baltazár (Shakespeare: *Tévedések vígjátéka*, 1995); Tóni (Carlo Goldoni: *Csetepaté Chioggiában*, 1995); Ajax (Shakespeare: *Troillus és Cressida*, 1998); David Collins kapitány, hadbíró (Timberlake Wertenbaker: *Kinek kell a színház?*, 2000).

A színházpolitikával, a színtársulat tagjának a színház belső rendszerében való helyzetével kapcsolatos fájdalmas kolozsvári vitákból (az 1990-es évek vége) nem került ki nyertesen. Vagyis inkább másféle nyereséggel számolhatunk az ő esetében: az irodalomra leléssel, egy nyelv felfedezésével, amely legalább annyi koncentrálást követel, mint a színpadi mozgás, de sem súgó, sem ügyelő nem sürög-forog a háttérben. A függetlenség felfedezése Jancsó Miklós esetében a prózaíráshoz köthető. Az életidő utolsó évtizedei, az íróvá válás évei sajátos szereplehetőségeket kínáltak a tényleges színházi státuszát elveszített embernek – a parabolától a családállítás prózaformáiig, a rejtő technikák sokaságától a feltárás, az azonosítás, az irónia, a szatíra megannyi változatáig, az idill és a torzkép közti lélegzetállítóan tágas terekben.

Ami a tereket illeti, Kolozsvár e prózateljesítmény eseményeinek leginkább kitüntetett színhelye. Művelődésének, színházi és társadalmi kapcsolatainak eleven képeit kínálják a Jancsó Miklós könyvek, amelyek ezután megkerülhetetlenek dokumentáris értékük miatt (az indulatosság a tárgyból következhet), szerzőjük beavatottsága és a bemutatott részletek célszerű elrendezése okán.

A Csiky Gergely-breviáriumként is felfogható doktori disszertációját Kozma Dezső irányításával készítette, az eredeti színháztudományi kutatásokra épülő kötet Kolozsvárt jelent meg *Csiky Gergely színpadi világa* címmel (Scientia Kiadó, 2005). „A mindenkori előadás főszereplője a színész." – olvasom a disszertáció bevezetőjében Jancsó Miklós krédóját. Tíz évvel korábban jelent meg első prózakönyve. A jelen írás bevezetőjében idézett bohócparabola 1997-es kötetét zárja. Ebben a novellában nevezte hősét modern Herkulesnek, egyértelműen az Ady-vers utalva („s szegény muszáj-Herkules, állom...").

Mit is kellett „állni"?

A most sajnálatosan lezárult írói út a színpadtól a stúdióig tart, közönségtől közönségig. A színpadi közönségtől való lassú búcsúzás története ez – de mégis inkább a közönség meghívása az olvasás megismerő-önmegismerő szerepeibe. Az olvasó közönségbe vetett bizalom kimunkálásának évtizedei az idei évig tartottak, illetve Jancsó Miklós *Volt egyszer egy Kolozsvár* című könyvének tavalyi megjelenéséig.

Az írópálya elemzésénél maradva: a tárgy meghatározása könnyebb. Miről írhatna egyébről az író, mint ami foglalkoztatja, s az ő esetében ez amolyan életre-halálra érdeklő témákat jelent: a mindenkori színházat és ezen belül azt is, amelyet gyermekként megismert, és amelynek tagja volt 1968-tól több, mint három évtizeden át. Milyenek voltak a kiszállások (anekdotává tömörödő, amolyan Heltai Jenő-féle emberi történetek...), a belső viszonyok, a színházi illúzió hogyan jön létre, és milyen a szétfoszlása. Könyvei egyik tárgya a színház mint egyetemes emberi szimbólum. A társulati szellem és annak hiánya, a színházi üzem mint mindenkori tragédiák terepe. Családjáról sem hallgat a szerző, ha megtalálta az erről beszélés hangját: irodalomtörténészek, politikusok, írók, művelt asszonyok, érdekemberek és szelíd szenvedők kolozsvári köreit. A családi tragédia, leánya, Noémi halála (2010) más dimenziókat adott az emberekhez, a nyelvhez való viszonyának.

Ha áttekintünk könyvei során, az írói nyelv önállóságát, az eredetiség jegyeit kell keresnünk és ezek egyre egyértelműbbek a huszonegy esztendő termésében: *Vilma, te édes* (Dacia Kiadó, 1995); *Játék az élettel* (Dacia Kiadó, 1997); *Tömegszereplők* (Tinivár, 2000); *Kandi kamera* (Irodalmi Jelen Könyvek Arad, 2006); *A megfizetett taps* (Stúdium Kiadó, 2007); *A kényelmetlen hős* (Stúdium Kiadó, 2010); *Volt egyszer egy Kolozsvár* (Jancsó Alapítvány, 2016).

Jancsó Miklós Voltaire-i példázatai igazságkereső könnyedségét, tréfálkozása tétjét ránk hagyta folyóiratokban, kötetekben publikált írásaiban. Felszabadító ötleteihez hasonlókat ma ritkán, leginkább Molnár Vilmos és Fekete Vince írásaiban olvashatunk. Sokáig fogjuk keresni, miben állt a most eltávozott íróember személyiségének egyszerisége. Mit mondott ő egy korai könyve novellahőséről (nem saját magára gondolt?): „Az erőművész, a társulat egyik élművésze, hatalmas férfi volt, és ahogy a cirkuszi státusa is jelezte, nagyon erős. Ebben az óriási testben azonban (gyakran követ el ilyen tréfát a természet) egy naiv, őszinte, és éppen ezért mindenkinek kiszolgáltatott gyermeki lélek lakott" (Porond és menny között, I. rész. *Játék az élettel*, Kolozsvár, 1997).

Jancsó Miklós (1946 augusztus 12. Kolozsvár–2017. július 17. Kolozsvár).

PAVILON 420

40 – szerkeszti Horváth Előd Benjámin

BORCSA IMOLA

Macska

Nyár derekán láttam először. A szemközti tömbház negyedik emeletéről, a beépített erkély ablakából nézelődött hűvös nyugalommal, mint egy sokat látott matróna, akit már nem tud meglepni a világ folyása. A bundája fehér volt, hátán és feje búbján egybefüggő vörösessárga folt. Akkortájban költöztek oda a gazdái.

Tavaszig egy öregasszony élt abban a lakásban, nem tudom, mi történt vele. Nem volt túl érdekes jelenség, inkább irritáló, nyaranta elcsíptem néhány beszélgetését, mikor ujjatlan pongyolában kikönyökölt az ablakba – hájas, májfoltos felsőtestét alig tudta kipréselni a nyíláson –, és rikácsolva telefonált, valószínűleg a lányával, esetleg valamelyik barátnőjével. Nem szándékosan hallgattam ki, csakhát éppen az erkélyen ültem, a fülemet mégsem foghatom be. Általában az aznapi menüről számolt be, siránkozott, hogy egyre drágábbak a hozzávalók, meg az őt ért apró-cseprő bosszúságokról beszélt, persze túljátszott sértődöttséggel.

Szóval az öregasszony március környékén tűnt el. Jobban mondva a divatjamúlt csipkefüggönyei tűntek el az ablakokból, de úgy sejtettem, velük együtt ő is, s erről aztán meg is bizonyosodtam, esténként nem gyúlt nála világ. Nem sokkal később jöttek a mesteremberek. Hónapokig húzták az időt, rettentően idegesítő volt a sok fúrás, meg a részeg nyerítezésük délutánonként, áthallatszott a nyitott ablakokon. Nyár közepén végre leléptek, és becuccoltak az új lakók.

Amint megláttam az erkély ablakában, Balek jutott róla eszembe. Neki is vörösessárga foltjai voltak. Nyolc éves voltam, akkor költöztünk kertes házba, és a bátyámmal kikönyörögtük, hogy legyen háziállatunk. Apu szerezte, egy májusi napon hozta a gyár udvaráról, oda kölykezett egy macska. Ha gombolyagot húzigáltunk előtte, egy darabig hajkurászta, aztán észrevette a saját farkát, és azt kergette tovább. Ezért neveztük el Baleknek.

Apu egy hétre rá halt meg. Aztán nyár végén Baleket is elütötte egy autó. Azóta utálom az állatokat. Meg az élőlényeket úgy általában. Anyám az elején azt hitte, ha kerít egy másik macskát, majd jobb lesz. Az nem sokáig volt nálunk, rajtakaptak, hogy beszorítom a fotel háta és a fal közé. Már nagyon nyávogott, de nem sajnáltam. A szomszéd fogadta örökbe.

Ahogy a napok teltek, feltűnt, hogy az újak soha nem engedik le a tömbház elé a macskájukat. Nem szándékosan veszem észre az ilyesmit, csakhát ha kicsit szétnéz az ember, máris lát dolgokat. Szóval folyton bent ül ez a szerencsétlen, ami nem normális. Vannak a szomszédban még furcsa alakok, de ennyire egyik sem beteg.

Pont alattam, a harmadikon lakik egy ötvenes fazon, egyedül él. Az például pórázon viszi le délutánonként a macskáját. Van előttünk egy játszótér, oda kötözi ki egy pad lábához. Túlsúlyos és mamlasz az a kandúr, csak néhanap ébred fel benne a vadászösztön egy-egy veréb vagy tócsában fürdőző galamb láttán, egyébként csak tesped, és hagyja, hogy gyámbásszák a kölykök. Szóval ez a pórázos dolog is beteges, de még mindig jobb, mint bezárva tartani az állatot. Egyébként szerintem a nő férjének sincs jobb sorsa.

Igazából nem tudom, hogy a férje-e. Meg igazából azt se tudom, ki tart bezárva kit. Csakhát szinte három hete itt laknak, és minden este fény van náluk, meg mozgás. Szóval nem járnak ezek sehova, még hétvégén se. És vendégeket sem fogadnak, legalábbis a konyhában nem, ott biztosan észrevettem volna. A beépített erkély a konyhából nyílik, és nincs függöny az ablakain, mindent látni, főleg este. Én nem leskelődök, dehát mégse csukhatom be a szemem. Szóval nincs ezeknek szociális életük, ami az ő korukban azért furcsa. A nő túl van harmincon, talán félúton negyven felé. A pasi többet mutat, de nem tudom, tényleg idősebb-e, vagy csak lestrapált. Szerintem inkább az utóbbi.

Van abban a nőben valami megmagyarázhatatlan fagyosság, meg folytonos színlelés, akkor is mesterkéltek a mozdulatai, mikor a macskát simogatja. Nem tudom, érez-e bármit is undoron kívül. Mert az ül ki az arcára minden reggel, a világ totális megvetése, miközben a cigijét szívja az ablakon kikönyökölve. Ez készítheti ki a férjét. Már ha a férje egyáltalán. Persze magára vessen, ha tényleg olyan töketlen, hogy mellette maradt.

Augusztus második hétvégéjén vicces dolog történt. Szombat volt, azt hiszem, az erkélyen ültem. Délelőtt lehetett, mert még csak a második kávémnál tartottam. Hatot-hetet szoktam inni. Mondják, hogy nem tesz jót, hogy valószínűleg ez okozza az álmatlanságom, de szerintem ez baromság, meghát finom is, nem fogok lemondani róla. Szóval épp a második kávémat kortyolgattam, hát egyszer látom, hogy kapaszkodik a macska a szúnyogháló. Úgy lógott rajta, mint marha a vágóhídon. Biztos felfedezett egy pókot a plafonon, azt indult levadászni. Már középtájon járt, mikor hirtelen repült a fakanál, neki egyenesen a macskának. Az nagyot nyekkent, s leszökött. Gondolom, elpucolt a konyhából, a nőci meg dühében a férjével kezdett ordibálni.

Az eset után a macska megjegyezhette, hogy a szúnyogháló nem mászóka, mert többet nem próbálkozott ilyesmivel. Csak kiült a párkányra, napjában többször, és nézelődött. Mióta itt van, legalább van mit figyeljek, míg a tanítványaim egyegy feladattal nyűgölnek. A konyhában tartom az órákat, az erkélyajtóval szemben ülök, így látok ezt-azt, mert különben nem túl izgalmas várni, hogy a síkhülyék megvilágosodjanak, nézni, hogy kínlódnak az angol igeidőkkel. Szóval tök unalmasak a magánórák. De a call centernél bármi jobb.

Két évet húztam le ott. Tudnom kellett volna, hogy nem nekem való elégedetlen emberek kirohanásait hallgatni napi nyolc órában, ahhoz idegek kellenek. A tetejében pedig ott az irodányi frusztráció, a magukat jobb sorsra érdemesnek tartó művész- és kutatóaspiránsok kiábrándultsága és fojtott dühe, akik elhitetik magukkal, hogy ez a meló átmeneti, aztán mégis megrekednek, és úgy ragad rád a feszültségük, mint a bogáncs. A tömegiszonyom is akkor alakult ki, a végén már nyolc helyett hatra jártam be az irodába, csakhogy elkerüljem a reggeli lökdösődést a buszon. Szóval megváltás volt nekem az elbocsátás. Azóta vállalok magánórákat. Egyszerre csak egy ügyefogyottal kell boldogulnom, ráadásul az is házhoz jön.

Egy alkalommal épp vacsoráztam, mikor a macska kiült a párkányra. Kecses mozdulatokkal tisztálkodott, a mellkasát nyaldosta. Mögötte, a boltív alatt egyik kezét zsebre vágva, másikban sört tartva állt a pasi, félig kigombolt ingben, kilátszott szőrös mellkasa. A macskát nézte, de elmélázott közben. Borostás volt, a hajába már ősz szálak keveredtek, a tekintetében szomorúság lapult. Megsajnáltam kicsit. A macska abbahagyta a mosakodást, kikémlelt az ablakon. Összenéztünk. Aztán a pasival is. Rossz érzés futott végig rajtam. Úgy tűnhetett,

mintha szándékosan kukkolnám őket, pedig nem, csak épp ott voltak, én meg velük szemben, hát nem hunyhatom be a szemem. Utána mégse mertem kinyitni az erkélyajtót napokig, pedig nagyon meleg volt, a negyediken mindig fullasztó a nyár, és a szobámban sem húztam el a sötétítőt. Aztán megbátorodtam megint.

Akkortájban került a nappalijuk ablakába sárkánypálma. Utálom a dísznövényeket, fölösleges kis lények, meg sem tudom őket különböztetni egymástól, csak ezt ismerem. Az irodában egyik kolléganőm asztalán volt ilyen, folyton azt babusgatta. Kivéve, mikor épp pletykált. Kipécézett magának, lófejűnek csúfolt, meg azt terjesztette, antiszociális vagyok, amiben van igazság, de azért rosszul esik más szájából hallani. Egy idő után rájöttem, ha kólával locsolom a pálmáját, szép lassan kipusztul. Hónapokig sínylődött, a dög meg nem értette, miért sárgulnak a levelei.

Szemközt a macska vette kezelésbe a növényt. Mindig ugyanúgy csinálja. Mellé ül, egy darabig összpontosít, éberen figyeli a mozdulatlan pálmaleveleket, aztán mancsával meglegyinti az egyiket, mire a többi is megrezzen, ő pedig vadul kapkod utánuk. Persze csak olyankor játszik, mikor senki nincs a szobában. Esténként, mikor a férfi és a nő tévézik, ha fel is szökik az ablakba, feszesen ül, mint egy egyiptomi szobor.

Minden nap fél kilenckor ülnek a kanapéra. Nem vagyok benne biztos, hogy tévézni, csak gyanítom, különben mire a pontosság. Ülnek egymástól tisztes távolságra, bámulnak egy pontra, nem nagyon beszélgetnek. Szerintem nem sok örömüket lelik egymásban. Próbáltam rájönni, melyik műsort nézik. Abban az órában a legnézettebb adók közül kettőn híradó megy, szerintem az nem érdekli a nőcit, nem hinném, hogy a külsején kívül bármi foglalkoztatja. Két másikon szappanopera, azt viszont a pasiról nem feltételezem, hogy erre fanyalodna. Így elég valószínű, hogy műveltségi vetélkedőt néznek. Régebben én is szerettem az ilyesmit, de mostanság más dolgok kötnek le.

Vége felé járt a nyár. Egyik délután nagy vihar készülődött, a szél már cibálta a fákat. Épp a teraszról szedtem le a kiterített ruhát, mikor a macska ismét felszökkent az erkély ablakába, s szimatolni kezdett, előbb a szúnyoghálót, aztán az ablakkeretet szaglászta végig. A pasi a konyhában matatott, indult a hűtőhöz, de mikor a macska ügyködését meglátta, megállt egy pillanatra. Ekkor hatalmasat villámlott, aztán hosszan, recsegve dörgött. A macska ijedtében leszökött a párkányról. Elnevettem magam. A pasi is. Egymásra néztünk, s ismét végigfutott rajtam valami, de ezúttal nem volt kellemetlen.

Eljött október, folyton hamuszürke volt az ég. Eső pergett az ablakon, a függönynek épp csak a sarkát mozdítottam meg. Mostanság elővigyázatos vagyok, ha nézelődök, azt a függöny mögül teszem, este pedig előbb villanyt gyújtok a szobámban, csak aztán lesek ki a konyha ablakán a sötétből. Nem szabadna, próbálom megállni, de nem mindig sikerül. Olyankor kicsit megnyugszom, a gyomromban alábbhagy a propeller forgása, néha még enni is tudok.

Ezek ketten épp a konyhában veszekedtek, a nő arca eltorzult, vadul hadonászott, aztán egyedül maradt. Megfordult, fejét a szekrénynek hajtotta, rázkódott a válla. Iszonyúan szorított a torkom, de mintha meg is könnyebbültem volna.

Már nem tévéznek együtt. Ha nem civakodnak, akkor duzzognak, szinte soha nincsenek egy légtérben. Ettől kicsit könnyebb, de sokszor így is ordítani szeretnék. Az éjszakák lassan telnek. Mikor lefeküsznek, és már nincs világ, sokszor még órákig állok az ablakban, reszket a lábam, és sírni tudnék, próbálok áthatolni a sötétségen, pedig tudom, hogy fölösleges. Szerencsére nem minden éjszaka ilyen.

Novemberi nap volt, erős szél sodort száraz leveleket az utcán. A függöny mögött álltam. Ő nyakát behúzta, vállán két utazótáska, egyik kezében kávéfőző doboza, másikban macskaszállító ketrec. Tíz évnyi házasság mérlege. Nem sok, gondoltam. Van akinek ennyi se marad, nevette el magát, mikor megjegyeztem neki. Megcsókolt, aztán szabadon engedte a macskát.

STERMECZKY ZSOLT GÁBOR

kutya általi zokni

igazából az anyámé,
de amióta a kutya van
az origóban, a birtoklók
egymást váltják:

a kutya szája,
apám keze,
egy random kiválasztott
ruhakupac,
végül a lábam,

amely törvényszerű véletlenséggel
lép a kutya által csinált
tócsába.

málagai Stendhal

négy nap alatt négy kulturális réteg,
a lábam alatt
kétezer évvel ezelőtt
épült föníciai házak
romjai.

a rómaiak amfiteátrumot,
arra a mórok erődítményt építettek,
a hegycsúcson a Gibralfaro áll,
ennyi lenne, ha fontos volna a mérték.

a kapaszkodások
és az idegen ingerek
megváltoztatják az érzékelést:

a szél zúgásától
megéhezem.
a levegőbe harapok,
és elnyelnek a hullámok.

Wittgenstein a fészbúkon

kedves, aranyos, bájos:
csupán indulatszavak,
ezzel már rögtön
esztétikai értéket képviselnek.

ennyi erővel felmehetnék például
az internetre is, és a közösségi
oldalak emotikonjait használhatnám,
hogy elmondjam, mennyire tetszett
egy Mozart-ária.

erre aztán jönne a kollégám,
aki szintén ott volt a koncerten,
hogy szerinte a zenekar egy csomószor
tévesztett,
és az énekes is rosszul intonált.

én meg mondhatnám, hogy igaza van,
de ő bizonyára jobban is hallotta ott
a sor közepén, ahova engem nem engedett
be. a széléről néztem végig a zene miatt
szenvedő arcát, és nagyon jól szórakoztam
rajta.
mondhatni, esztétikai élmény volt.

az internetes közösség jól telekommentelné
a posztomat nevető emotikonokkal, és
az ügy ezzel le is volna zárva.

heuréka

amikor a végtelen
faházak között az
idősebbek egy pillanatra
nem figyelnek rám,
tudatomra ébredek.

úgy indulok el, mintha
akárki vezethetne.
lányokba botlok,
koruk ismeretlen.
kíváncsiak, és hagyják,
hogy legyek.

aztán az idősebbek
megtalálnak,
és előjön a szégyenérzet.
nekik, mert egy pillanatra,
nekem, mert egy tudatnyi időre
nem volt meg a figyelem.
mehetek a faházba gondolkodni,
attól előbb-utóbb elalszom.

később egyszerre jövök rá,
hogy a lányok is idősebbek voltak,
és hogy a faházak száma nem végtelen.

JUHÁSZ RÓBERT

A lé benne minél tovább állt

Gyűjtöttük az eresznél a vizet. 200 literes olajos pléhben. Akkoriban mindenkinél volt ilyen.

Aztán széthordtuk kis adagokban. Az összes haszonnövény kapott pár cseppet, hogy nekünk teremhessen.

Mint egy rosszul odacsavarozott lépcsődeszka a lábat, úgy vártam az záport.

A lé benne minél tovább állt, annál rozsdásabb volt és annál több élet lakta.

Konzervdoboznak hatott és benne tartósítottuk a lélek aszályát. Ha a kezemet könyékig belemártottam, és elég óvatosan húztam elő, akkor a cilinderből nem egy nyúl, hanem a gyermeki kar pihéire rakódott vas-oxid miatt egy szőrös, satnya férfikéz illúziója bújt elő.

Akartam ezt a felnőttséget, s a száradó bőrömet csiklandozták a rajta haldokló szúnyoglárvák.

Tegnap, amikor a hordóban nyúlkáltam, szúnyoglárvák, szőr és néhány évtized korrodált szövete ázott le rólam.

Ami ott maradt, egy vézna kisfiú. A többit széthordta a szárazság, mint egy halott családfő holmiját a ritkán látott rokonok.

Fekete bárány

A halak nem sírnak. Ha mégis, ki látná? Például az a csuka is a nagy fogaival csak vicsorgott, még ha nem is volt kedve hozzá.

Véletlenül fogtam, de szándékosan tettem trófeává. Kipeckeltem a száját, hetekig sóztam a fejét. A kiszáradt tekintete tetszett legjobban.

A konyhasó elvonja a vizet a szövetektől. Még egy kis lakkréteg, ami kétesen, de visszaadja a színt, akár egy 80 éves öregasszonynak a rúzs.

Mikor kész lettem vele, kiraktam a garázsban. Rád emlékeztetett.

Meg a pöffeszkedő férjedre ott a terepjáróban, aki felrótta neked, hogy egy meddő picsa vagy.

Hamar elfeledte annak a bolond lánynak az arcát, akit ötödmagával erőszakolt meg huszonévesen a búcsúi bál után.

Ezelőtt sosem gondolkoztam azon, miért sós a könny.

SOL NIGER

A Kétarcú Isten

(Bevezetés a mágiába II.)

Ahogy az előző részben Salamon pecsétjének szimbólumánál, annak a három világ doktrínájára való kétirányú alkalmazása során észrevehettük, a hármasság egyik eleme mindkét esetben felül, másik eleme mindkét esetben alul, megint másik pedig egyszer felül, egyszer alul, vagyis mindkét pozícióban előfordul. Ez a joggal köztesnek, közvetítőnek, kétoldalúnak nevezhető komponens felelt meg ebben az ábrázolásmódban a tisztán szellemi és a testi-anyagi között a szubtilis összetevőnek, a finom megnyilvánulás világának, melyet az anyagi világ közvetlen eredetének és körülölelő, tápláló tengerének hívtunk. Az előző részben bevezetett egyetemes szemléletmód kibontakoztatásának folytatásában, ehhez az utóbbi hasonlathoz hozzá kell még tennünk, hogy – miként arra több, különböző eredetű szimbólum és szimbólumrendszer utalásszerűen vagy expliciten rámutat – e tenger nem csak közvetlen eredete, hanem végzete is az átmeneti szilárd tapasztalatnak, ami az emberi testen keresztül bontakozik számunkra ki.[1] A finom megnyilvánulás, mint a létezés egyik fő arculata, az Önvaló egyedüliségéhez képest a sokoldalúság kibontakozásának legjellemzőbb területe, a szellemi világ esszencialitásához, vagy esszencia-közeliségéhez[2] képest egy hangsúlyosan, vagy hangsúlyozódóan szubsztanciális jellegű, és az illúzórikusság minőségét fokozottan és fokozódóan hordozó megnyilvánulási szféra. Álmoknak, fantáziának, tüneményeknek, tündéreknek és démonoknak a világa ez. A vágy földöntúli világa. Itt öltenek formát és bontakoznak ki a földi-anyagi kondíciókat jellemző szilárdságot megelőzően azok a komplementaritások – a komplementáris kettősségeken keresztül pedig a sokaság, sokféleség azon alakzatai, melyek a létezés egy adott partikuláris módusán, mint a szigorú értelemben vett földi, emberi élet, azután oly kérlelhetetlenül uralkodnak. E magasabbról származó, de a szubtilis, majd a földi-anyagi, durva megnyilvánulás világában kibontakozó komplementaritásoknak gyökeres, teljes körű birtokbavételén keresztüli meghaladása jelzi – amennyiben valóban, ontológiai szinten (is) végbemenő és a hiperontológiai felé nyitó meghaladásról van szó – a mágia aszcendens arculatának gerincét képező *metafizikai megvalósítás* útjának irányát. Ez a meghaladás csak egy olyan létszemlélet birtokában lehetséges, ahol semmi sem puszta (önmagában kimerülő) tárgy, hanem minden valamilyen szintű intelligencia, mely végső soron, ha nem is relatíve *külső* személyemmel, de – a mágikus szolipszizmus értelmében – *velem* van kapcsolatban (azzal ami bennem saját személyem minden esetlegességét megelőzi). Bizonyos szempontból mondhatni: az enyém. E megvalósítás és e megvalósításnak útja, *munkája* tulajdonképpen a magas mágia lényege.

FINISTORIÆ

A látszólag ellentétes, de valójában komplementáris kettősségek esszenciális birtoklása az, ami a négy elemnek megfelelő négy mágikus fegyver egyikének, és bizonyos megközelítésben a legfontosabbnak, a mágus botjának erőbeli, hatalmi aspektusát képezi.[3] A nyugati tradícióban ennek az aspektusnak legkifejezőbb szimbóluma Hermész Isten botja, a *caduceus*, melyen két kígyó fonódik egy szárnyas gömbben végződő rúdon körbe. Magának Hermész Istennek a kettős szerepe – mint lélekvezető és mint az istenek hírnöke[4] – tökéletes szimbóluma a mágia aszcendens és deszcendens irányelveinek. Hermész Isten kettős szerepe egy elsősorban vertikális, avagy poláris szimbólumként értelmezhető és értelmezendő, míg a caduceus (egyébként rendkívül komplex) szimbólumának kígyói egy horizontális kettősséget jelenítenek meg.[5] A horizontális kettősség komplementáris, a vertikalitás pedig hierarchális viszonyt jelenít meg – pontosan azt a hierarchális viszonyt, melyet az előző részben a létszintek hierarchiájaként mutattunk be. Míg a horizontalitás egy adott létszintre vonatkozó hatalmi kiterjedés, a vertikalitás a principiális uralom képe. E két irány találkozási pontja a központ, ami a magas mágia operációiban implicite a mágikus kör központjával is egybeesik.

Ennél is szembeötlőbben jelenik meg a kettősség szóban forgó elve az antikvitás egy másik istenségének, Janus Istennek alakjában. Közismert ábrázolásában Janus bifrons egyik kezében egy jogart, másik kezében egy kulcsot tart, mint a földi hatalom (horizontális kiterjedés) és szakrális uralom (vertikális principialitás) jelképeit. Janus kultuszának fő ünnepei a két napfordulóhoz kötődnek, melyek a szóban forgó irányelvi kettősségnek természetes szimbólumát képezik. E napfordulók a minősített, vagyis tartalmi sajátosságaitól mesterségesen nem elválasztott, ciklikus időbeliség megnyilvánulási kapuiként funkcionálnak. Janus a kapuk őre, ezzel szoros összefüggésben pedig specifikusan a beavatások, mint egy állapotból másikba való átlépések Istensége.[6] A beavatás végső soron, és a szó tradicionális értelmében nem más, mint a metafizikai megvalósítás egy alapvető fordulópontja. A metafizikai megvalósítás nem azonos *per definitionem* a mágiával, de (elsősorban a magas mágia, vagy *theourgo-magia* esetében) annak aszcendens aspektusa révén nagyon szoros kapcsolatban áll vele. Egyfelől a mágia tudománya és művészete egy hatékony eszköznek bizonyulhat a megvalósítás útján. Másfelől magának a megvalósításnak is van egy mágikus aspektusa. A mágia, legáltalánosabb megközelítési formájában egy önmagam azonosulásbeli átalakításán keresztül, illetve egy rituális *tett* által megvalósuló aktuali-

zálása egy, a mindenkori adott körülmények világában általában kevéssé aktualizálható potencialitásnak. Másfelől pedig a mágia, a mágikusság a maga lehető legpontosabb megragadhatóságában, a természet, a *physis* eredeti, és hétköznapinál jóval tágabb, a szubtilis megnyilvánulás minden lehetőségét is magába foglaló jelentésével is számolva, természetfeletti eredetű. A mágia ilyetén eredete az Önvalónak az az elvitathatlan és egyedi aspektusa (vagy, ha úgy tetszik, az a valós képessége), hogy a látszatok megszámlálhatatlan összességének értelmében a legmesszemenőbben megmásulhat, míg tökéletesen és minden másságtól tökéletesen mentesen önmaga marad. Ennek a szabadságnak a maradéktalan birtokbavétele a magas mágia mesterének útja.

Az istenségekkel kapcsolatos szimbólumoknak, és ezek valódi jelentéseinek alapvető ismerete nélkülözhetetlen a theourgomagia gyakorlatában. E gyakorlatra irányuló konkrét útmutatást nyújtani ennek az esszének nem feltett célja, de egy más irányú, gyakorlati jellegű rámutatás erejéig összevetnénk a fentieket egy rendkívül pragmatikus beállítottságú huszadik századi szerző, a képzőművész és okkultista Austin Osman Spare mágia-megközelítésével. Spare minden külső formaságtól, amennyire lehetséges, eltekintve az Akarat, Vágy és Hit hármas hegemóniáján keresztül közelíti meg a mágia tudományának és művészetének kibontakozását. Állítása szerint az egyedüli nélkülözhetetlen előfeltétel a mágus részéről nem más, mint elegendő Hit, hogy a Vágyat Akaratának megfelelően permutálja.[7] Hétköznapi használatukhoz képest ezek a kifejezések itt egy némileg különleges értelmet kapnak, de Spare sajátságos, lemeztelenített mivoltában is erősen komplex perspektívájának mélyreható ismerete nélkül is e megközelítés erősen plasztikusnak bizonyul. Ezen túlmenően pedig, ha a Vágy fogalmával, mint a vonzás-taszítás erőpár komplementaritásának egy lényegi megragadásával összevetjük a horizontális dualitás hatalmi aspektusát, míg a Hit fogalmát egy tudásbeli elővételezettség formáján keresztül az akarat funkciójának egy immanens, kiindulásbeli megragadhatóságaként értelmezzük, szemben azzal a teljes értékű, meghaladás általi uralmat feltételező vertikális tudati helyreállítással, melynek e helyen az Akarat spare-i fogalma felelne meg, akkor művészetünk eddigiekben vázolt lényege egy új oldalról, egy új megértés fényében tűnhet fel. Visszavezetni (vagy előrevezetni) a vágy vonzalomban (és taszításban) megjelenő kettősségét a principiális, teremtő akarat teremtésfeletti nyugalmába, melynek tökéletes harmóniától való különbözősége sohasem volt több, mint látszat.

Valóság és látszat kettősségétől kezdve, az egység és sokaság, aktualitás és potencialitás egymástól látszólag végletesen különböző, de a mágiára vonatkozóan hasonló lényegességgel bíró kettőség-párjain keresztül elsősorban a mindenre kiterjedő, vagyis egyetemes hatalmi tényező hierarchikusan rendeződő leképeződéseinek arculataira reflektálva a magas mágiát e komplementaritásoknak a hatalom birtokbavételén keresztüli meghaladásaként értelmezzük, és a mágiának minden más megközelítését – elvi és geneológiai szempontból egyaránt – ennek akcidentalitásaként, származékaként tudjuk levezetni.

Molnár D. Dénes: *Kerámia zászló*

Képszerű kifejezésekkel élve: menny és pokol között feszülő vágy a világ minden hatalma, és a világ minden hatalma mágikus természetű. A hatalmat a mágus birtokolja. A mennyek méltóságai és a poklok légiói egyaránt rendelkezésére állnak.

Mindezek viszont könnyen válnak üresen csengő közhelyekké az egyetlen megelevenítő ágens hiányában, melynek tényleges aktualizálása minden igazi, kényszerűségeket levetkőző megvalósítás kulcsa. Ez a kulcs lét és tudat[8] megfelelően értett lényegi egységének minden fogalmi szintet végtelenül meghaladó, minden lehetséges tudati objektumnál mélyebb, sajátabb realizációja.

Minden más füstként oszló zaj a belátás csendjének teljessége előtt.

Jegyzetek

[1] Hangsúlyozni kell, hogy a szubtilis megnyilvánulás nem a szó szoros értelmében *oka* a durva megnyilvánulásnak – arisztotelészi terminológiával élve azt tudnánk mondani, hogy *anyagi oka* csupán. Továbbá azt sem árt e helyen kiemelni, hogy az emberi test, még a hétköznapi értelemben vett *fizikai*, hús-vér test is (mert nem ez a testiség egyetlen lehetősége), leginkább annak okkult potencialitásait tekintve, semmiképp sem jelentéktelen, sőt, rendkívül fontos tényező a mágiában.

[2] Doktrínánkban a szellemi világ a megnyilvánulásbeli lehetőségek összességének kibontakozási alapja, legmagasabb aspektusa, „a világ fénye", de még így is, annak az esszenciális, aktív arculataként is, szigorú értelemben véve: a világ, a megnyilvánulás körébe tartozik. Az Önvaló minden lehetséges világ fölött áll. A világban a fenti megközelítés szerint értelmezendő szellem *reprezentálja*. Minden világ a szellemen keresztül, a mindentől független Önvalótól függ.

[3] A négy további elementáris fegyver: a serleg, a kard és korong. Elementáris megfeleléseik: bot – tűz, serleg – víz, kard – levegő, korong – föld. Természetes megfelelőik e fegyvereknek az alapvető tudatfunkciók is: az akarat, az értés (és ehhez kapcsolódva, ezáltal pedig nem a szentimentális, hanem megismerési arculatát helyezve előtérbe: az érzés), a gondolkodás, és az észlelés. Aleister Crowley például kiemelt fontosságot nyújt a bot, vagyis az akarat funkciójának, amikor minden akaratlagos tettet mágiának nevez. Lásd: Aleister Crowley – *Magic in Theory and Practice.* Ahogy e sorok is sejtetik, a négy (vagy öt) elem tradicionális tanának semmi köze a mai kémia elemeihez, de az anyag halmazállapotaihoz is jóval kevesebb, mint azt empirikus vagy történeti szempontból feltételezni szokás. E tan a tradicionális kozmológia egy kulcsfontosságú részét képezi, mellyel kapcsolatban nyugaton, a mágia mellett, az asztrológia, illetve az alkímia tudományának és művészetének irodalma nyújt mélyreható rátekintést. Alkímiával és általában véve a tradicionális kozmológiával kapcsolatban lásd: Titus Burckhardt – *Alchemy: Science of the Cosmos, Science of the Soul* (Első angol kiadás: Vincent Stuart & John M. Watkins Ltd. 1967)

[4] Hasznos olvasmány e témában Kerényi Károlynak *Hermész, a lélekvezető* (Magyar kiadás: Európa Könyvkiadó, Debrecen, 1984) című könyve.

[5] A caduceus önmagában mindkét irányelvet, továbbá a három világ doktrínáját is ábrázolja. A vertikalitás elve eképp Hermész Isten alakjában – ahogy az olümposzi, vagy tágabb értelemben az égi istenségek alakjában általában – egyértelműen hangsúlyosabb. Az égi pantheon istenségei, egy bizonyos szempontból, és geometriai szimbolikánk sajátos nyelvezetén, a hierarchikusan rendeződő létszintek horizontális egymásra (és egymásba) helyezettségét átható módon vertikális, axiális kibontakozási (és visszavezetési) lehetőségek képviselői.

[6] E témáról részletesebben lásd: René Guénon – *Fundamental Symbols: The Universal Language of Sacred Science* (Angol fordítás: Quinta Essentia, Cambrige, 1995) – 20, 37, és 39. fejezetek.

[7] Lásd (elsősorban) Austin Osman Spare: *The Book Of Pleasure (Self Love)*

[8] Ahogy az előző részben, itt is a tudat kifejezést a lehető legtágabb, a pszichológia ún. tudatalattiját is magába foglaló értelmben használjuk.

Borcsa Imola 1990-ben született Kézdivásárhelyen. A kolozsvári Iuliu Haţieganu Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen végzett 2014-ben. Jelenleg Kolozsváron él.

Stermeczky Zsolt Gábor 1992-ben született Budapesten, jelenleg is ott él. Alapfokú tanulmányait a Pázmány Péter Katolikus Egyetem bölcsészettudományi karán, a szabad bölcsész szak esztétika szakirányán végezte. Jelenleg leginkább szabadúszó újságíró. 2017 tavaszától a *contextus.hu* színház rovatának vezetője.

Juhász Róbert 1980-ban született Zalaszentgróton. Zalaegerszegen él. Német nyelv- és irodalomtanár. Első hivatalos közlése a *Hévíz*ben volt olvasható. Évek óta ír verseket, de a publikálással várt a megfelelő percre. Ez most érkezett el.

Sol Niger az 1999. augusztus 11-i kedvező körülmények során született a Kárpátok lábainál, Romániában. Azóta önkéntes száműzetésből él.

ESZTERÓ ISTVÁN

Visszatérő álom

Visszatérő álmom az iskola,
ahonnan késem, messzire iszkol a

csintalan jókedv, ezernyi akadály,
karambol, árokűr utamba áll,

mire megérkezem, mindenki körmöl,
egyik háromszög kiesik a körből,

a táskám üresen tátong, egy tollat
kérek kölcsön, de nem is válaszolnak,

huzat feszeget ablakot, kinyitja,
ömlik a sötétség be, mint a tinta,

számok, ábrák szállnak, dagadó függöny
tartaná vissza, kirepül a függvény,

milyen óra is ez tulajdonképpen,
ágyúk dörrenek a lyukas térképen,

vesztésre állunk, nagy ég, talán lejjebb
jut a névsorban, csak ma ne feleljek,

olvastam, készültem, leírtam, persze,
csak nem jut eszembe, kinek a verse...

máskor tanárként, reggel nyolc, futás,
busz nem jön, késni akárhogy utálsz,

szúrós tekintet hátba döf, keresztül-
hatolva kerül elébed szemestül,

amíg az osztálynaplók közt turkálok,
nevet cserélnek rajtuk az osztályok,

imbolygó épület, a folyosón
fénycsík fok-híjas lépcsőkön oson,

ajtókat nyitok, teremről teremre
ismeretlen arcok hullnak szemembe,

libegő fecnikről faliújságon
az órarendemet silabizálom,

sötét sarokban ácsorog egy tábla
három lábára bicegő állványa,

levegőbe ír valamit a kréta,
letörli néhány tanuló árnyéka,

valahol csengő szól, rohanok én is
velük az időben visszafelé is.

Földbe gyökerezett lábbal

Rémálom üldöz, nyomuló vérmedvék,
hangom torzultan tör fel a torokból,
házat, istállót, kutyánk is szétszedték,
csak én maradtam habzsoló torokból

földbe gyökerezett lábbal, levél
sarjad az ágamon, heges szilárdra
karmolják kérgem, talpalatnyi tér
fogyatkozik velem csonkra, szilánkra.

Fel- felriadok álmomból lucsokban,
kerget a bíró, és verik apám,
tévelygő lábbal is messze futottam
volna, túl önkények zord igazán,
gyermekként, akit éhesen követ
sereg vad és senki meg nem követ.

Ahol imád sosem hamis

Az alvó éjszaka virágos
galaxisokból fércelt vánkos
redőivel mintázza arcod,
míg álmodat ölébe hajtod,

s ajkadra záruló igékkel
botorkálsz derengő vidéken,
nem marad árnyék, se lábnyom
a kontúrját vesztő világon,

lehunyt szemedben kósza fűre
elég álomfény, ó, ha gyűlne,
hogy küszöböt el nem hibázva
lépj leomlott szülői házba,

mely mint régen volt diófa,
beköltözött aranydiókba,
csonthéjfalon sugárzó lelke
a múlt időt ünneppé lehelte,

mely magához von, odabújhatsz
gyermekfejű busa búnak,
ahol imád sosem hamis,
hangnak, harangnak híjában is

megrezzen a fehérlő oltár
a mélyből felszakadó szónál,
a sóhajodnak tiszta álma
mennyekre csupán itt találna.

Álomba ringató

Gyermekként, elalvás előtt, ha homály sarkából
áramlani kezdtek az éjjeli árnyak, s a fejemre
húzott takaró se használt, arról álmodoztam,
hogy egy tornyain zászlócskát lengető végvárban
csekély, de hős sereg élén őrködöm falum felett,
ezt toldozva, színezgetve hunytam le szemem,
idővel a mohos épület se nyújtott védelmet,
holdfény hatolt be lőrésein, macskanyávogás,
egy bunkerfélét találtam fel, talán betonfalakkal,
előbb egyedül laktam be, majd másodmagammal,
miután szívébe fogadott a szomszéd Júlia, szép
leány, akivel óvodába kézen fogva mentünk
reggelente, ő főz, én a szellőzőnyílást tisztítom
ósdi tollseprűvel, míg a földrengésnek is ellenálló
erődítményben mesék függőágyán elnyom az
álom a szertartásszerű magam ringatásban, mely
mindmáig tart, a lopakodó veszedelem már belül
ólálkodik, befészkelődött sejtjeimbe, magamon
kívül manőverezek, felhőként röpködve olvadok
az ég tengerszemébe, apró madárként keringek
hegycsodák fehér ormai fölött és végkimerülésig
hitegetem a szív és tüdő bordák alatt megbújó
országrészeit, hogy kihajt még csonka ágakon a
gyökér göröngyöt kulcsoló fohász, lesz még szőlő,
lágykenyér a bőség kosarában, fellélegeznek az
anyanyelv lobogói a remény községházán, hazudozó
tolvajlás epeköveit kilökdösi határain túlra a jövő
immunitása, így szelídítem, csalogatom álmom,
bódítom apadó fantáziával a megedződött ébrenlétet,
mikor nincs védelmező vár, fehér zoknis gyermeki
szerelem a szűnni nem akaró vírusözön ellen, csak
köhögni, fulladozni lehet kimeredt szemekkel a
láthatatlanná fajult hadviselésben, mert baljós
kor leépítő kórral együtt lendül támadásba, s nem
libben meg egy szirom se a befagyott pipacstengeren.

Molnár Dénes: *Pasztell*

MARCSÁK GERGELY

A halál oka: fejlövés

Máig sem tudom elfeledni azt a napot, amikor megtudtam, hogy hősi halott vagyok. 1975-öt írtunk, május 1. volt, épp egy éve annak, hogy feleségem, Olja hosszú szenvedés után meghalt mellrákban. A bútorgyári kollégákkal együtt vettünk részt a városi felvonuláson, de én szörnyen kedvetlen voltam. A fiúk alig várták már, hogy tiszteletüket tegyék a Lenin-szobornál és beülhessenek végre a törzshelyünkre sörözni. Én egyedül akartam lenni, és sikerült kihúznom magam az ivászat alól. Munkatársaim jól tudták, hogy az a nap számomra nem ünnep, megértettek, nem is erőltették.

Akkoriban a Rafanda-tömbben volt lakásom. A megyei tanács épületétől indulva a sarki újságárusnál megvettem az aznapi Zakarpatszka Pravdát és öt perc alatt hazaértem. Vörös zászlócskámat csak az előszobai tükör mögé tűztem, úgy gondoltam, kilencedikén szükség lesz majd rá. Veteránként minden évben részt vettem a győzelem napi emlékünnepségen a Kálvárián. A hősök sírjánál mindig meghatódva olvasgattam a márványtáblákon az elesettek arany betűkkel szedett neveit.

Poltavában születtem, tizenhét évesen soroztak be a vörös hadseregbe. Kárpátaljáját '44 szeptemberében értük el a lövész hadosztállyal. Októberben egy Ungvárhoz közeli falu, Homok határában lövészárok ásása közben fejlövést kaptam. Ezután már csak arra emlékszem, hogy egy tábori kórházban ébredtem. Olja volt az ápolóm, ott ismertem meg őt, ő mondta el, mi történt, és hogy a koponyám felfogta a golyót. Németország kapitulálásának a híre is a kórházi ágyban ért. Később ezért jártam el mindig a Kálváriára. Szinte beleborzongtam a tudatba, hogy akár az én nevem is szerepelhetne a nagy márványtáblákon.

Szóval ott tartottam, hogy mikor már hazaértem azon a bizonyos május elsején, kényelembe helyeztem magam, és kezembe vettem a Pravdát. Ünnepnapokon nagy vörös betűkkel szednek egyes szövegeket, és a háborús emlékek okán feltűnt egy cikk, melynek címe ez volt: HOMOK IS ÜNNEPEL NÉPÜNK GYŐZELMÉNEK 30. ÉVFORDULÓJÁN. Arról írtak benne, hogy a homoki Új Élet Kolhoz hogyan készül a győzelem napjára, és a helyi általános iskola pionírcsapatának vörös nyomkeresői miként ápolják a község hősi emlékművét, az ott elesettek emlékét. Kutatómunkájuk eredményeként az újság közölte is az emléktáblán szereplő katonák adatait. Mikor az első nevet megláttam és végigfutottam az életrajzon, a lélegzetem is elállt. Az a néhány sor rólam szólt. Elolvastam újra és újra, nem tudtam mire vélni ezt a dolgot. Egészen megdöbbentett, hogy hősi halottá nyilvánítottak.

Talán ésszerűtlennek tűnik utólag, de a következő napokban, míg nem dolgoztam fel egészen ezt a hírt, kicsit szégyelltem, hogy mindezek ellenére élek. Senkinek sem szóltam a dologról, de alig vártam május 9-ét, hogy az ünnepnapon elbuszozhassak Homokra. Az emberek az ünnepségen gyanakvóan méregettek, mint idegent, én pedig hallgattam, hogy beszédeikben miként méltatnak engem és halott bajtársaimat a felszólalók. Mikor a tömeg szétszéledt, a virággal borított emlékműhöz léptem és láttam, hogy valóban az én nevem áll rajta. Gránitba vésve, arany betűkkel szedve. Reszkető kézzel végigsimítottam a feliratot és elájultam.

Ezután kórházi ágyon ébredtem. Egy nővérke jött, hogy elmondja, behoztak, mert nagyon leesett a vérnyomásom és eszméletlenül hevertem a hősök sírkövén. A történet így lenne kerek, de nem volt az esetem.

Később az illetékes szerveknél sikerült tisztáznom, hogy tévedésből, nem számítva arra, hogy a fejlövésből felépülök, egységemnél '44-ben halottként könyveltek el.

Az emlékműről ledörzsölték nevem aranybetűit.

Azóta a Kálváriára sem járok.

Molnár Krisztina: *Kisváros*, 1996

Együtt

E lapszámunkban teret kívánunk biztosítani az ifjú, ifjabb és legifjabb karpátaljai alkotóknak – mert tulajdonképpen legalább két, de inkább három nemzedékhez sorolhatóak ők. Az immáron három verseskötettel rendelkező, 1982-ben született Lőrincz P. Gabriella, aki hosszú ideje irodalomszervezőként is tevékenykedik; a fogalkozására nézve szervezőpedagógus és magyartanár, 1989-ben született, 2014 óta rendszeresen publikáló Shrek Tímea; a jelenleg bölcsészdoktori tanulmányait folytató költő, előadóművész, 1990-ben született Marcsák Gergely; az 1991-ben született, történelem szakot végzett Csornij Dávid; az 1993-ban született, ugyancsak történelem szakon végzett Kertész Dávid; az 1996-ban született Kopriva Nikolett és az 1997-ben született Tóth Dominika – együttesen mutatják fel azokat a lehetséges útvonalakat, amelyeken a fiatal kárpátaljai szerzők elindulhatnak. Köszönhetően annak is, hogy olyan intézmények segítik (többek között) munkájukat, fejlődésüket, mint az *Együtt* folyóirat, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet vagy a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság.

K. ZS.

CSORNIJ DÁVID

Rossz cigit szívtam el

Azt hittem, vendégül lát a dohányfüst,
inkább megakadt bennem.
Keveredett a fürdővíz illatával.

Szédelgés. Megdicsőültem.
Madár. Látom.
Eltűnik a falban.
Műanyag miniatűr fogason csüngenek testrészei, mosolyog.
Hangoskodik, csiripel. Minden elsötétül.

Lépcső.
Megszorul a légcső, elindulok,
az alja sötét füstben úszó mélységes rengeteg,
bokámat rágcsálják a férgek, mint kishalak az elhalt részeket,
megduzzad az ér, elpattan, vér és szenny egybekel,
s magamat látom az újságokban, vízbe fulladt a békenagykövet.

KOPRIVA NIKOLETT

Az inggallérod mögött

Lassan elnyeltek a fekete ruhák.
Belakták a házad, egy sötét,
kirívó folt lett a puszta közepén,
tartalom és forma nélkül.
Áll, olykor lebeg, hív,
és magába kényszerít.
Az inggallérod mögött
láttam egyszer egy ösvényt,
mely ugyanúgy rejtett
mindent és semmit.
Sötét volt, mint az ármány.
Te csak annyit mondtál,
új mosószered van,
a nővéredtől, akit megevett a téboly
valahol a hegyek között.
Egyszer elvágtad az ujjad,
nem vér folyt belőle,
forró szurok.
Gyerekkori rendellenesség,
legyintettél,
és takargatni próbáltad
a feltörő, sűrű gőzt.

Long Cold Summer

A te bolygódnak nincs gyűrűje,
és nem szabod meg, merre keringjen,
mégsem siklik félre soha.
Mindig nyár van,
de sosincs elég meleg ahhoz,
hogy a szabad ég alatt aludjunk.
Takarókat húzol elő,
a szálaik hőmérséklete pontosan
megegyezik a bolygódéval.
Mindig betakarsz, elhiteted velem,
hogy nincs hideg,
és akkor napokig nem fázom.
A bolygódon fürdeni lehetne a tulipánokban,
de a jegenyéket valahogy mégsem éri
elég nap.
Csenevészek, sosem kérdeztem meg,
nem furcsállod-e,
hogy csak sárga leveleket növesztenek,
de egyszer láttam, ahogy állsz előttük.
A tükörképeid voltak,
mindegyik csak egy darabodat mutatta,
így sokszor ülsz olyan szegletébe
a bolygónak,
ahonnan csak az egyiket láthatod,
a legkisebbet.
Egy reggel elárasztotta a bolygódat a víz,
akkor szorosan fogtalak,
azt hittem, beleszakad az összes jegenye.
A nyár még tart, csak hidegebb,
és amegváltozott a tulipánok színe.

TÓTH DOMINIKA

sanatio

a fájdalmak lassanként leváltak
rólam. minden kilométer sejtjeim
közül szakított ki egyet. azt akartam,
hogy én is elférjek egy darab kékjén
az égnek. megálltam volna akár egy
lábbal küszöbödön, ha megáldasz.

de az ablak elmosta előttem részeg
kezeivel a tájat, semmi sem tudott
megnyugtatni. a székek fehérek lettek,
az arcok feketék. nem volt, mi egyszerre
befogad és kilök, üres lett a testem
ahogy

a néma Isten üvöltött bennem

SHREK TÍMEA

A szövetség

Ottó lefogta Erikát a hetedik osztályból. Ezzel a hírrel vártak hétfőn reggel az iskolában. Nem tudtam sehogy sem lefoglalni a gyerekeket, csak erről tudtak beszélni.

Erika buta kislány. Mindig a hátsó padban ül, sohasem figyel. Nincsenek tanfelszerelései, írni, olvasni nem tud. Két évig próbáltam valami tudást beleverni, de nem sikerült. A gyakorlófüzetet csak összefirkálta, egyenes vonalat sem tudott húzni. Egy idő után feladtam a próbálkozásokat.

Evelinnek be nem állt a szája.

– Tetszik tudni, Erika már régen aszszony. Ottó már tízéves korától kezelgeti.

– Ezt te honnan szeded? – kérdeztem a lánytól.

– Mert a szomszédunk. Ottó mindig egy csomó pénzt ad az Erika anyjának, hogy ne szóljon semmit.

– Nem hiszem, hogy az anyukája nem tesz semmit.

– De. Ottótól félnek. Gyilkos meg szövetséget kötött az ördöggel.

– Butaság.

– Nem az! – szólt közbe Mónika.

– A múltkor, amikor apuval ittak, elfogyott a pálinka. Ottó meg elküldte a másik énjét, hogy hozzon. Ugyanúgy nézett ki, mint ő, csak piros volt a szeme. Gita nénnye is azt hitte, hogy ő az, azért adott neki hitelt. A saját szememmel láttam!

– Nem hiszek nektek.

– Tessék megkérdezni a többieket!

És már ömlött is a sok pletyka az osztályban.

– Csend legyen! – szóltam fennhangon. – Egyvalaki mondja el, mi történt.

Evelin Mónika felé fordult.

– Mondd el te, mert te voltál a tanú is tegnap.

Mónika mesélni kezdett.

– Erikáék nagyon szegények. Amikor Ottó kijött a csurmából, ott vett mellettük házat. Mindenki tudta, hogy milyen ember, és senki sem barátkozott vele. Nagyon félelmetes. Nagy, magas, kopasz feje van és a torkán van egy hosszú vágás. Azt beszélik, hogy amikor benn volt a csurmában...

– Miért volt börtönben? – szóltam közbe.

– Mert kirabolt egy bankot oroszban és megölt egy embert. Elkapták, azut' meg leültették. Vagy tíz évet kapott. De nem jól bántak ott vele és meg akarta ölni magát. Szerzett valahonnan egy üvegdarabot és elvágta a saját torkát. Apunak azt mondta, hogy amikor a cellában vérzett elfelé, feljött az ördög és egyezséget kötöttek. Amikor jobban lett, hirtelen kiengedték és ideköltözött. Azóta tele van pénzzel és minden jól sikerül neki. Erikáék mellé. Mindig csalja magához a lányokat, minket is, de sosem mentünk vele. Egyszer Erzsikét el is szédítette, csak az anyja, amikor meglátta, nagyon megölte érte.

– Erzsike, igaz ez? – fordultam a harmadik padban ülő kislányhoz.

– Igen. De én nem akartam vele menni, csak beszélt nekem és beszélt és utána már csak arra emlékszem, hogy anyu ver.

– Érdekes.

– Na, hadd mondjam tovább! Ottónak nagyon sok pénze volt, Erikának az anyja meg kölcsönkért tőle, de nem tudta megadni. Akkor az a vénember azt mondta neki, hogy nem kell visszaadni, csak adja neki oda Erikát. Nagynehezen ebbe belementek. Először Erika csak takarítani járt, meg főzni, meg ilyesmi, de aztán már biztos lefogta.

– Ez mikor volt?

– Vagy két, három éve már.

– És senki nem szólt?

– Tetszik tudni, nálunk a táborban sokminden van. Nem is figyelnek az emberek erre. Meg Ottó minden hónapban adott pénzt nekik, abból éltek.

– És hogy derült ez most ki?

– Hát, Erika szerelmes lett Ödibe. A fiú elment megkéretni a szüleitől, de ott volt Ottó, és összeverekedtek. Erika mindent elmondott Ödinek, az meg kihívta a miliciát. Amikor kijöttek a zsaruk, tessék elképzelni, mi történt!

– Mi?

– Ödit vitték el!

– Azt meg hogy?

– Hiába mondtuk a zsaruknak, hogy ott van Ottó mellettük, azok meg úgy csináltak, mintha nem is látnák. Azt mondták, hogy bolondok vagyunk és beültek az autóba és elhajtottak. Ottó hazament és nagy zene meg viháncolás hallatszott ki a házából, pedig nem volt ott senki és nincs is villany nála!

– És az Erika anyja mit csinált?

– Most jön a lényeg! Összeszedelőzködött az Ödi bandájával és rámentek Ottóra. Rátörték az ajtót és benn a házában négy lány volt pucéran! A táborban senki sem tudja, hogy kik azok, biztos faluról hozta őket. Ödinek az apja kihúzta az udvarra Ottót és úgy megölte, hogy azt hittük, hogy meghalt. Mára reggel meg már ott állt a háza előtt és semmi baja sem volt! Pedig úgy összerugdosták, hogy tiszta kéknek kellene lennie, de semmi nincs rajta, teljesen egészséges.

– Nem semmi – hüledeztem. – Nagyon élénk a fantáziátok.

– Azt hiszi, hazudunk?

– Szerintem csak valamit túlreagáltok.

Kopogtattak az ajtón. Erika lépett be rajta, őt egy magas, kopasz öregúr követte. A gyerekek arcán rémület látszott.

– Tessék?

– Elnézést a zavarásért, szeretném elkérni a kislányt az iskolából.

– Ki maga?

– Horvát Ottó.

KERTÉSZ DÁVID

Sírrabló

Molnár Dénes: *Múmiák*

Hat penny volt a ládányi jég ma délután. Megérte. A vasláda most is hideg odabentről. Szükség is van rá. A nőt reggel temették, majd egy napot feküdt a sírban, a doktor pedig külön kérte, hogy frissen szállítsam a szerveket, ezért meg kellett oldanom a hűtésüket. Ennél frissebbet csak akkor szerezhetett volna, ha egy élő emberből tépi ki.

Lezárom a ládát, elegyengetem a síron a földet, egy darabig gondolkodtam, hogy tegyem-e el az ékszereket, de úgy döntöttem, nem éri meg. Egy nyaklánc, jegygyűrű, az is gyenge minőségű aranyból, pár fontot kapnék összesen, de olyan becsüst kellene hozzá találnom, aki nem kérdezősködik. Amióta az öreg Sheimannt elvitte a tüdőbaj, még nem volt időm új ékszerészt találni.

Sétálhatnék az egyetemig, de nehéz a láda és fáradt vagyok. Kocsit fogadok, egyenesen a kollégiumnál tesz ki. A hátsó ajtóhoz megyek, a pincelejárat mellé. Az orvos már vár.

– Kovac, örvendek, mindent elhozott, amit kértem?

– Mindent, doktor – válaszolom, kezet rázunk, közben kipakolok a dobozból –, egy szív, bal tüdő, a sérült legutóbbi helyett, higgye el, ez nem dohányzott, és két borda, remélem, a méret megfelelő lesz a csontvázhoz.

– Majd a laborban összehasonlítom, de ránézésre jónak kell lennie. Mivel tartozik önnek a tudomány?

– A belső szervekért a szokásos húsz font darabja, a csontok ára egyedi, tudja, milyen nehéz lefeszíteni…

– Azért a bordákat olcsóbban is megszámíthatná, tudja, hogy az egyetem keretei is szűkösek.

– Igen, de fel kellett hozzá vágnom az egész testet, gerincnél letörni, aztán a maradékot valahogy összehajtogatni. De régi üzletfelek vagyunk, legyen a kettő negyvenöt font.

– Csodálatos! Tehát, összesen nyolcvanöt font és tizenhét penny, a sürgősségi díjjal, ha jól emlékszem.

– Jól emlékszik, doktor.

Kifizet, megemelem a kalapom és elköszönnék.

– Kovac, volna még egy megrendelés, nehezebb munka, de jó volna egy héten belül megoldani.

– Mire volna szükség?

– Egy embrióra, minél fiatalabb, de azért már fejlődő, maximum két hónapos és legyen jó állapotban.

– Problémás, de persze megoldható, menynyit szánna rá?

– Nem tudom, milyen árral számolhatunk? Száz font talán?

– Annyiért sajnos nem vállalhatom, keresnem kell egy terhes nőt, ki kell fizetnem azt, aki elhajtja a magzatot, még ha találok is viselős szajhát a szohóban, ez legalább kétszáz font költség a részemről, és akkor még nem is vettük szóba a jutalékom. Egy friss, jó állapotú magzat legalább négyszáz font, de mondhatnék akár ötöt is. És előre kell kérnem az összeget, az említett kiadások miatt.

– Megértem, de kérem, vegye figyelembe, hogy négyszáz font nagyon nagy pénz, a felét a költségekre oda tudom adni előlegben, de a többit csak akkor, ha már lesz mit felmutatnom az akadémiának.

– Rendben, mit szól ehhez doktor, kétszáz most, háromszáz, ha elhoztam az árut.

– Maguk lengyelek aztán tudnak alkudni, az imént csak négyszáz volt összesen. De legyen. Megegyeztünk.

Kiszámolja a pénzt, én pedig haza indulok, mára elég a munkából, holnap majd keresek valami viselős ribancot egy kocsmában és megoldjuk, a doktornak nem kell tudnia, hogy értek a magzathajtáshoz, nekem is családom van, van helye annak a plusz százasnak. Az idősebb fiamat például éppen orvosira szánom, elképesztő pénzben van manapság.

Fáradtan érek haza, a kabátom és kalapom a fogasra akasztom. A gyerekek már alszanak, a feleségem még ébren van, kimosolyog a konyhából, jó asszony, talán mégis el kellett volna hoznom azt a nyakláncot ajándékba. Asztalhoz ülök. Ő megterít.

– Kérsz egy kis bort? – kérdezi.

– Inkább egy gint innék, hosszú nap volt.

– Kifizetett az orvos – kérdezi, miközben tölt – vagy megint alkudozni akart?

– Rendben fizetett, bár megpróbált alkudni, és kaptam egy új munkát.

– Megint a laborban?

– Igen, de gyerekjáték lesz.

– El is kel a pénz.

– Jól élünk.

– Amiből négy száj jól él, abból öt szűkösen.

– Hogy érted ezt?

– Várandós vagyok, Heinrich.

Elakad a szavam a boldogságtól, végül megszólalok:

– Azt hiszem, spóroltál nekünk kétszáz fontot, szívem.

Találkozások

Azt hiszem, egyetérthetünk abban, hogy soha nem könnyű bemutatni valakit a szüleinknek. Ráadásul mindig van valami, ami tovább nehezíti a helyzetet. Esetemben például az, hogy anyám egy termékenység-istennő, enyhén szólva magas elvárásokkal a gyermekei kapcsolatait illetően. Mindegy, ezen túl kell essek. Becsengetek.

– Szia, mama.

– Szió, kávét?

Lefő a kávé, én hallgatok.

– Gyanús a csend, na, mondd, miért jöttél?

– Anya, megismerkedtem valakivel...

– Oh.

– És úgy érzem, ez most komoly, szeretném megkérni a kezét és örülnék, ha holnap találkoznátok.

– Drága fiam, minden eddiginél ugyanezt mondtad.

– Ez most egészen más.

– Mint az a tündér?

– Komoly lett volna, ha nem fújod le diclophos-szal.

– Nem tehetek róla, beleragadt a szúnyoghálóba és nem láttam rendesen.

– Akkor sem kellett volna lesprayzni.

– De mi van azzal a nimfával? Az is komoly volt?

– Későn jöttem rá, hogy a kecskeszarvra bukik.

– Mint a nagybátyád. Fiam, lássuk be, nincs szerencséd az ilyenekkel. Ott volt a sellő is, aki miatt két hétig nem tudtam használni a fürdőkádat.

– Legalább megtanultam úszni.

– A kentaur?

– Nagyon sok közös volt bennünk.

– A rakshassza meg megette a macskámat.

– Egyedi a kultúrájuk, ez vele jár.

– Na és a kék szín hiperintelligens árnyalata, aki miatt át kellett festeni a nappalit?

– Ibolya tényleg komoly volt.

– Csak azért voltál vele ötven évig, mert lusta voltál meszelni.

– De ez most egészen más, tudom, hogy rá van szükségem.

– Megint egy valkír. Ugye nem megint egy valkír. A legutóbbi vert téged.

– Annak is megvolt a maga varázsa, de nem, nem valkír.

– Akkor törpe, tudtam – szinte elsírja magát –, hát erre neveltelek?

– Mama, nem...

– Ez lett a vége, a fiam és egy törpe. Drágám én így is elfogadlak... de...

– Anya, nem törpe!

– Akkor mi?

– Ember.

– Halandó?

– Halandó ember, és nőnemű.

– Biztos, hogy ne mutassalak be egy törpének?

JAKAB-BENKE NÁNDOR

Kék és piros

Andrzej Wajda utolsó filmjét tavaly szeptemberben mutatták be hazájában, és az idős rendező a premier után pár héttel meg is halt, ezzel a film címének – *Emlékképek*, angolul valamivel találóbban *Afterimage* – különös, kissé hátborzongató aktualitást kölcsönözve.

Hogy miért találóbb az angol cím? Nos, a magyar mintha valamiféle Hallmark-szappanoperára utalna, míg az angol (és a lengyel eredeti is) arról a vizuális illúzióról mesél, amit magyarul leginkább *utókép*nek hívunk, és az eredetileg látott képnek a retinán maradt „beégését" jelenti – ez pedig a film, illetve a film főhősének szempontjából különös fontossággal bír. Az *Emlékképek* ugyanis egy lengyel festőművészről és művészetpedagógusról, Wladyslaw Strzeminskiről, illetve az ő kommunizmus alatti kálváriájáról szól. És innen már könnyű visszacsatolni Wajdára: nemcsak egy „utolsófilm" ez, hanem az életművet kikerekítő, abba szervesen passzoló mű. Wajda is mindig a neki beégett képet „festette" újra filmjeiben, azt, aminek szemtanúja volt: a lengyel társadalmat, a lengyel jelent vagy közelmúltat, azt az elnyomó rendszert és a rendszer elleni konok ellenállást, amit ebben a hattyúdalban is ábrázol.

KINEMATOGRÁF

A film nyíltan reflexív, idilli képpel nyit: a félkezű-féllábú festő és tanár a természetben, a diákjai körében hengergőzik a fűben, és kiselőadást tart a látás, pontosabban a művészi látás-észlelés mechanikájáról (egész pontosan az *utókép*ről mint optikai „csalódásról" és mint az ábrázoló művészetek sajátos, kikerülhetetlen mozzanatáról), így vezet be minket a történetbe, ráadásul egy diáklány szemszögének segítségével. Strzeminski egy kézzel és egy lábbal is művészettörténetet írt, ő volt a łódzi művészeti iskola egyik alapítója, de *A látás elmélete* című, akkor forradalminak számító könyvet is ő írta, már életében szentként tisztelték képzőművészeti körökben – már ameddig a rendszer engedte. De amint azt már más országok hasonló huszadik századi történelméből is tudjuk, a sztálinizáció sok minden mellett azt is jelentette, hogy aki nem úgy forradalmi, ahogy a párt akarja, azt a legrafináltabb vagy épp a legbrutálisabb eszközökkel próbálják meg kiiktatni, legtöbbször sikerrel. Nos, Strzeminski sem volt hajlandó alávetni a művészetét és avantgárd művészetfilozófiáját a kijelölt ideológiának, sőt kimondottan az ideológiamentes, „tiszta" művészet mellett kardoskodott, így aztán szép lassan, apró lépésekkel leépítették, olyannyira, hogy már temperát sem vásárolhatott, mivel a művészeti szakszervezeti tagságát is felfüggesztették.

Az egész filmet jellemzi egyfajta kettősség, ami néha egyenesen skizofréniába torkoll. Például ha már reflexivitás, érdemes elgondolkozni azon, hogy Wajda filmművészete (ugye Strzeminski festészetének tükrében, de anélkül is) mennyire ideológiamentes (az már más kérdés, hogy lehet-e az egyáltalán, vagy hogy ez lenne-e a vele szemben támasztott igény). Ugyanígy stilisztikailag: míg az *Emlékképek* a lengyel avantgárd/konstruktivizmus egyik legnagyobb alakjának állít emléket (Strzeminski hozta létre pl. a *Neoplasztikus szobát*, ami a filmben is visszatérő helyszín), meglehetősen klasszicizáló (hogy ne mondjak ósdit) filmnyelvet használ, főleg a rendező életművének ismeretében. A kettősség ott rejtőzik a főszereplőben is: Strzeminski is két fronton harcol, nemcsak az elnyomó rendszerrel küzd, hanem saját magával, betegségeivel, rokkantságával, szétvert családjával is – az őt megformáló, Wajda visszatérő színészének számító Bogusław Linda ismét, öregen is nagyszerű, és a játékában fellelhető érzelmi hidegség (apaként), illetve elsöprő hév (tanárként) csak a film dualizmusait szaporítja.

A piros és a kék színek is harcolnak egymással a filmben – a plakáton, illetve a főcímekben prominensen felbukkanó sárga csak néha-néha ellenpontozza őket. Az egyébként készakarva és leghangolóan khaki-fakó komcsi képi világot csak időnként törik meg színek (viszonylag kevésszer látjuk alkotás közben a művészt, s akkor is keveset látunk a műből), de akkor keretbe is foglalják a szüzsét: a film elején található zseniális jelenetben a festő műterme egyszer csak vörösbe borul. Csak utána látjuk, hogy egy óriási, piros Sztálin-vásznat feszítettek ki az épületre. Ha már képzőművészet: fotográfusok tudják, hogy milyen nehéz kompenzálni a megváltozott színviszonyokat (fehéregyensúly), pláne ha teljesen vörösek azok. És ezt a fotográfusoknál jobban már csak az ideológusok tudják... A film eleji vöröset a film végén aztán a kék váltja egy másik zseniális jelenetben, mintegy megnyugvást, beletörődést, kibékülést hozó színként: Strzeminski nem volt beszélő viszonyban feleségével, a szintén legendás szobrásszal, ám halála után elhatározza, hogy kék virágokat visz neki. A sanyarú lengyel télben viszont csak úgy tud kék virágot szerezni, ha kékre festi a fehéreket...

A filmet záró jelenet igazán szívszorító: Strzeminski, miután már semmije sem maradt, egy utolsó, kétségbeesett – talán avantgárd? – aktusként kirakatrendezőnek áll, hátha ott tud hasznosítani valamit tehetségéből. Végül fityegő manökenek közt leli halálát, miközben kint a manökenként használt emberek a legendás művészre fittyet sem hányva folytatják útjukat, a társadalom szorgos kis méheiként. Ennyit ér a tehetség.

Nemcsak annak dolgozza meg az igazságérzetét a film, akinek volt „szerencséje" elkapni többet vagy kevesebbet az átkosból: a szinte orwelli disztópiaként tálalt, de azért díszlet- és kellékhű lengyel ötvenes évek mindenkihez szólnak, vagy legalábbis mindenkihez kellene szólniuk. A kérdés csak az, hogy Wajda utolsó filmje mennyire képes megszólítani pont azt a generációt, amelynek tagjai – szerencséjükre – az átkos után születtek, így talán épp a legnagyobb szükségük lenne arra, hogy legalább filmen, emlékképként-utóképként elcsípjék ezt a gyűlöletes, bénító rendszert működés közben.

Emlékképek (Powidoki), színes lengyel film, 98 perc, 2016. **Rendező**: Andrzej Wajda. **Forgatókönyvíró**: Andrzej Mularczyk. **Operatőr**: Pawel Edelman. **Vágó**: Grazyna Gradon. **Szereplők**: Bogusław Linda, Aleksandra Justa, Bronislawa Zamachowska, Zofia Wihlacz, Krzysztof Pieczynski.

CSUSZNER FERENCZ

Vissza a kérdésekhez

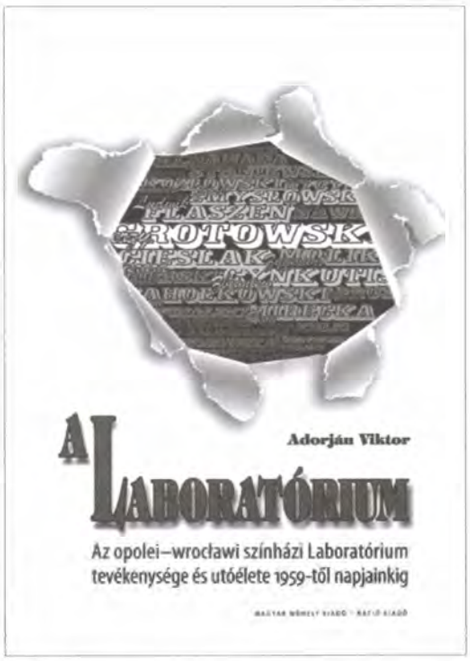

„A művészetben nem kell túl sokat töprengeni. A művészet nem a tudomány forrása. A művészet – tapasztalás, amelynek úgy jutunk birtokába, hogy megnyitjuk magunkat mások felé, vagy éppen szembehelyezkedünk velük, hogy megértsük önmagunkat, de nem tudományos értelemben, újra létrehozva egy történelmi kor kontextusát, hanem elementáris, emberi értelemben." (134.o.)

Jerzy Grotowski és az ő nevével fémjelzett *Laboratóriumszínház* alkotói tevékenységének alapjául szolgáló művészetfelfogás elsőre egyszerűnek és pontosnak tűnhet, de mind az egyszerűség, mind a pontosság annak függvénye, hogy miként válaszoljuk meg, ha egyáltalán meg tudjuk válaszolni a fenti idézet kulcspontjaira vonatkozó kérdéseket. Mit jelent, pontosabban mit jelentett Grotowski és alkotótársai számára *önmagunk megnyitása*? És mit jelentett a *szembehelyezkedés* vagy *önmagunk megértése*, és miként határozták meg az *elementáris, emberi értelmet*? Ezekre és ezekhez hasonló kérdésekre ad kimerítő választ Adorján Viktor *A Laboratórium* című könyve, és hogy nincsenek egyszerű válaszok a Grotowski munkásságára és a *Laboratóriumszínház*ra vonatkozó kérdésekre, azt a könyv hatszáz oldalas terjedelme is pontosan érzékelteti.

THEÁTRUM

A három nagy részből (*A színházi kutatások*, *A parateátrális kutatások*, *Folytatások és örökségek*) valamint egy száz oldalas függelékből összeálló kötet a szerző doktori dolgozatának kibővített változata. Adorján Viktor, aki 1979-80-ban maga is a wrocławi *Laboratórium–Intézetben* tanult Zbigniew Cynkutis irányítása alatt, a következőképp határozza meg dolgozata megírásának, illetve könyvként történő közreadásának célját:

„Arra törekedtem [...], hogy pótoljak egy hiányt a magyarországi színháztörténetben és színházelméletben; hogy legyen magyar Grotowski-recepció; [...] legyen egy kiindulópontja a további kutatásoknak; s ami talán még fontosabb: hogy legyen indoka is azoknak. Hogy ne menjünk el továbbra is amellett a munkásság mellett, amely az euroatlanti kultúrkör huszadik századi színházművészetének egyik legnagyobb színházi megújulását hozta. Hogy [...] újra ráirányítsam a figyelmet erre a kivételes színházi jelenségre. A történetírás, a teoretika és a gyakorlat figyelmét egyaránt, egységesen, ha ez lehetséges." (475.o.)

A szerző pontosan követi a maga elé kitűzött célt. A kiindulópontot, ahogy azt a kötet alcíme is sugallja (*Az opolei-wrocławi színházi Laboratórium tevékenysége és utóélete 1959-től napjainkig*) a Grotowski által vezetett intézmény történetének megírása jelenti. Ugyanakkor a történetírás csak az alapot szolgáltatja a *Laboratórium* színházi és parateátrális kutatásai mögött meghúzódó, a kutatások során egyre formálódó, tisztuló elméletek és rendszerek bemutatására, majd ezek ütköztetésére a kortárs színháztudomány – elsősorban fisher-lichtei értelemben vett – *performativitás* fogalmával. Az ütköztetés szükségességét a szerző így indokolja:

„A mai színházi gyakorlatot és teoretikát már [...] a Laboratórium kutatásaival párhuzamosan kialakuló performativitás kérdései foglalkoztatják. Olyannyira [...], hogy ma már a performatív elemeket (is) használó színjátékot, valamint a performatív eseményeket is magában foglaló, általános színházelmélet(ek) a szegény színház jelenségét már (1) vagy nem veszi(k) tekintetbe, vagy (2) performatív jelenségként kezeli(k). Az első esetben csupán egy hiányról beszélhetünk [...]. A második eset azonban [...], torzíthatja a jelenségről ma alkotott képünket. Ez pedig már mindenképpen elegendő ok arra, hogy [...] meghatározzuk a performativitás jelenségéhez való viszonyát is." (174-175.o.)

Úgy gondolom, hogy Adorján Viktor ezzel a viszony-meghatározással tesz a legtöbbet a saját maga elé kitűzött cél elérése érdekében – már amennyiben a szerző végső céljaként a színházi történetírás, teoretika és gyakorlat figyelmének a *szegény színház* jelenségére történő újbóli ráirányítását tekintjük. A *Laboratórium* történetének megírása, illetve az alkalmazott módszertan elemzése – legyen az bármennyire alapos és pontos – pusztán egy, a múltra mutató dokumentumot eredményez. Így minden ennek mentén kibontakozó vita vagy továbbgondolási kísérlet elsősorban ugyanúgy a múlt egy jól körülhatárolható szeletére vonatkozik, még akkor is, ha ezekből a jelen színházelmélet(ek), illetve színházi gyakorlat(ok) szempontjából is releváns kérdéseket fogalmazhatunk meg.

Mindezekkel szemben a *szegény színház* esztétikájának és módszertanának a kortárs színházi diskurzusok egyik legtöbbet használt, egyébként is vitára ösztönző fogalmával történő ütköztetése nem csak a jelenbe emeli a *szegény színház* fogalmát, hanem *indokot* is szolgáltat az arra történő reflektálásra.

Egy másik vitára ösztönző kérdés is felmerül Adorján Viktor munkája kapcsán, ez pedig nem egyéb, mint a *Laboratórium* tevékenységének jelentősége a kortárs színház – színházelmélet(ek), színházi gyakorlat(ok) – nézőpontjából. A szerző egy korábban már idézett részletben *az euroatlanti kultúrkör huszadik századi színházművészetének egyik legnagyobb színházi megújulásaként* tekint a Grotowski vezette intézmény munkájára. Ezzel a kijelentéssel nehéz lenne érdemben vitába szállni. Mégis, ha kortárs színházi gyakorlatok palettáját vizsgáljuk, jóval hamarabb botlunk a múlt század első felét idéző, *agitprop* jellegű előadásokba, mint a 20. század második felében kiteljesedő *szegény színház* módszertanának követőire. A jó – avagy építő jellegű – kérdés természetesen nem az, hogy mennyire releváns itt és most Grotowski és a *Laboratórium* munkássága. Úgy képzelem, az egyik lehetséges jó kérdés az, hogy – az egy évszázada – örök válságban vergődő színházi gyakorlat(ok) aktuális válságai közül melyekre szolgálhatna megoldásként, vagy legalább egy lehetséges megoldás ígéreteként, ha a *Laboratórium* tevékenységének Adorján Viktor által felrajzolt nyomvonalán közelítenénk hozzá.

Egyébként, ahogy a legtöbb esetben, Adorján Viktor könyve a Grotowski munkásságának relevanciáját firtató kérdésre is megadja a maga válaszát (ezúttal egy, a szerző és Dariusz Kolsiński között lezajlott beszélgetés egy részletének formájában):

„Ez nem egy múltbeli munkásság csupán, bezárva a történetiségbe, valami, ami nagyon fontos volt valaha, de már befejeződött. Ez még mindig olyasvalami, amit mi képesek lehetünk továbbvinni, új utakat-módokat találni a segítségével – és feltenni a magunk kérdéseit... Grotowski abban segíthet ma, hogy megtaláljuk ezeket a kérdéseket." (475.o.)

A Laboratórium megírásával Adorján Viktor – az önmaga számára kitűzött céloknak megfelelően – majdnem a semmiből teremtette meg a magyar Grotowski recepciót és egyúttal a Grotowski, illetve a *Laboratórium* munkásságára vonatkozó további kutatások lehetséges kiindulópontját.

Addig is, amíg arra várunk, hogy elegen olvassák a kötetet, és elegen fogalmazzák meg saját kérdéseiket a kritikus tömeg eléréséhez, nincs más dolgunk mit képzelegni. Elképzelni, ahogy az itt és most színházi gyakorlatai lemondanak saját – nem *laboratóriumi értelemben* vett – szegénységük *látszat gazdagsággal* történő leplezéséről, és megnyitják a színház újrafelfedezése előtti utat. Mindezt *elementáris, emberi értelemben* – bármit is jelentsen ez számunkra.

Adorján Viktor: *A Laboratórium – Az opolei-wrocławi színházi Laboratórium tevékenysége és utóélete 1959-től napjainkig*. Magyar Műhely Kiadó – Ráció Kiadó, Budapest, 2015.

ANTAL BALÁZS

Természetesen csinált történetek

Csinált-patak, mondja a cím, és különösképpen egyből a csináltság s a természetesség jut eszembe a könyv írásairól – mármint, hogy mennyire kevéssé tűnik megcsináltnak, s mennyire inkább az elbeszélés szabad, lassú folyású, majd kiáradó természetes öröme vezérli ezt az elbeszélésfüzért. S épp a természetessége adja báját és törékenységét is egyszerre – már-már odaáig menve, hogy olvasás közben sokáig inkább éreztem afféle csiszolatlan gyémántnak Tamás Kincsőt, mint kimunkált ékkőnek, de aztán vissza kellett vonnom ezt az érzést, s gondolatban elnézést kérnem a szerzőtől, amért csiszolatlannak véltem. Csiszolt, csak időnként fonákját mutatja ez a csiszoltság. Merthát valamiféle spontán és igazából jóleső naivitás mégiscsak látható abban a szertelenségben, ahogy az elbeszélői vágy körülfoly mindent egy nagy állókép részleteiből, s felfed olyasmit is, ami talán már túl sok itt, vagy például az igazából felcserélhetőnek látszó szövegsorrendet sem olyan stratégia alapján rendezi el, hogy azzal az olvasó azonnal megbarátkozhassék – noha idegenkednie kevés dologtól van itt.

kritika

Novellák, mondja a műfajmegjelölés, dehát csak megszorításokkal lehet itt minden esetben önálló zárlatot exponáló epikai egységekről beszélni. Tamás Kincső szövegei, kisprózái, novellái és elbeszélései egybenyílnak, összekapcsolódnak, kiegészítik, kirakják egymást – egyik-másikat nehéz is elképzelni önmagában a többi nélkül állva, önálló novellaként. A kis kötet különösebb nagy események nélkül előrelahadva, mozaikokból rakja össze egy kis család életét valahol egy erdőszéli tanyán. Az alaphelyzet klasszikus világ- és (erdélyi) magyar irodalmi toposzt látszik elindítani: az ember a természet erői ellen, csakis magára meg pár magafajtára utalva. Tamási Árontól (persze, *Ábel a rengetegben*) Per Pettersonig (*Lótolvajok*) terjed a minta, de Tamás Kincső története genezisében is más, és a toposz állandó elemeiből itt aztán minden feszültségképző elem kimarad.

Van egy nő, nem tudni, ki ő, miből él, mi vezeti az erdőszélre. Van egy fia meg egy lánya, kicsik, a férjét lepasszolta, az meg cserébe elvitte a tévét, s aztán sorban egy csomó háztartási gépet még, amit az anyja vett. A ház mégiscsak nagyon felszerelt, s ha valami nincs, a nő megoldja. Reggel fut egy kört, értekezik a szomszédokkal. Megtanul láncfűrésszel bánni. Megtanulja az erdőszéli jövőmenő emberek beszédét. Vagy azok az övét. Kötetnyi terjedelemben tudjuk meg, miféle – emberi, állati – szomszédság veszi körül, megvannak ennek az életnek a maga kis drámái, s a nagyobbak is – utóbbiak azonban nem az emberi történetek. Tamás Kincsőnek ugyanis sokkal több és elevenebb mondanivalója van arról az állatseregletről, amely a nőt s a gyermekeket körülveszi. Merthát a címbeli állatkert már-már valóságos állatkertet jelent, de nem berendezett parkban, hanem a nő erdőszéli portáján. Kutyák, macska, halak és teknőcök, vadászgörény, szarka, varjú – minden megtalálható itt, legalább egy darab ideig. Mert igazából bár a természet erőivel, elemi csapásokkal nem kell megbirkózni a könyvbéli nőnek, ezekkel az állatokkal gyakran igen. Szelídíteni, nevelni próbálja ezt is, azt is, hogy együtt élhessen velük, vagy csak megfigyelhesse, megleshesse, titokban örülhessen nekik – az állatok meg ezt néha akarják, néha azonban nem.

Kétségtelenül a könyv legkérdésesebb pontja az egyensúlya, ami elbillen, nem is kicsit. Az elején *embertörténetek* sorakoznak, de ahogy az olvasó egyre jobban belemelegedne, s várná, mi sül ki mindebből, egyre inkább azt érzi, hogy nem sül ki semmi. S akkor aztán elér az állat-történetekhez. És egyből meg is nyugszik. Hogy hát itt van a kutya elásva! Jelentősen erőteljesebbek ezek a fejezetek (kivált a kutyákról, különösen a Trógerről és a Nemezről mesélők), mint azok, amelyek például a nő gyermekeiről szólnak. Az állat-történetekben váratlan helyeken erős érzelmeket is megpendíteni képes mondatok törnek felszínre, hogy az olvasó egyszerre egészen elcsendesedik, és hagyja, hogy beszippantsa a szövegvilág, míg egyik-másik a gyermekekről mesélő szövegről akár le is lehetne mondani (mint pl. *A Csinált-patak* címűről). Legalábbis első látásra. Dehát végül is egy nagy mozaikot rak ki ez a kötet, amelyben igazság szerint minden elférhet akár. Egyszerre van a túl sok és a kevés érzése is jelen az olvasóban, mert közben meg nem kerekedik ki teljesen, hogy mi miért van így és úgy ebben az életben, ebben a könyvben.

Mindehhez hozzá kell venni, hogy jellegzetesen élőbeszédszerű a narrátor hangja, ami némi odafigyelést és megszokást igényel az olvasótól. Feltűnően alkalmazkodik a nyelv az elbeszélt események mozgásának tempójához, amelynek az az eredménye, hogy sokszor elharapja a mondatokat, hiányzik egy-egy szó (ige, főnév, határozószó) a sodró szövegmondásban. Nem nyelvtani hiba lesz ez, az olvasó megérti, hogy valamely korábbi mondat/tagmondat alapszavához kapcsolódunk – de ehhez idő kell. „Felcsatolja a táskát, leugrik a faluba prézliért. Tesztkör. Áll jól. A töltőt, egeret, apróságokat a rekeszekbe, gumipókot, bicskát, egyéb holmit, amire bármikor szükség lehet" – ilyesféle mondatokra gondolok (*Laptoptáska*, 43.). Amelyből az is látszik, hogy Tamás Kincső elbeszélői nyelvében amúgyis előszeretettel alkalmaz tájjellegű szavakat, kifejezéseket, fordulatokat.

Sajátos, csöndes ökopróza, mondhatni, bár az állatok szeretetén túl a valóságos természeti környezet szeretete éppen nem túl hangsúlyos — sőt, bár a *Csinált-patak* inkább történetiségében „csinált", van itt egy valóságosan csinált tó is a család udvarán. És ezzel elérkeztünk a történet geneziséhez. Hogy hogy is kerül magában az erdő szélére a nő a két kisgyerekkel? Nos, ha már föntebb említettem a világgal szemben álló ember toposzát, akkor mindenképp el kell mondani, hogy itt erről szó sincs. Nem a sors vagy a világ űzi a családot, hanem inkább tűnik afféle alternatív életmód választásának az egész, és bár a férjről szóló megjegyzések egyike-másika utal gondokra, mégiscsak az anyagi jólét, már-már a luxus érzete lengi körül a családot. Aminek a csúcsa a tó „megcsinálása", amit ugyanúgy lépésről lépésre látunk, mint egy-egy állat sorsát – csak az ilyesmi inkább távolít a nő világától, mint közelebb visz hozzá. Miközben a szöveg egészéből egy érzékeny, törékeny, szerény beszéd süt, ez itt már mégis azt a szót juttatja az eszembe, hogy műmájer. Mint ahogy szintén benne van ez a lendület abban, ahogy az erdőszélen a patakmederben szekérrel elakadó cigányokra kikiált a nő, hogy ne üssék a lovat. Ezek persze inkább csak dilemmára okot adó modorosságok a történetben, amelyet akár kritikusan is mutathatna az elbeszélés – de igazából nem ezt teszi, mégha a nő sokszor kételkedik is magában. Az átlagolvasó azonban, akit be-beszippantanak az érzékeny állattörténetek, a luxustól mégis idegenkedik inkább. Bár kétségtelen, hogy illúziókkal számol le így az elbeszélés: a ma emberének drámái nem sorsszerűségek, hanem egyszerűen civilizációs választások eredményei – léptéküket is más, s nem is akarja nagyobbnak láttatni, mint amilyenek.

Finoman, érzékenyen, nagyon sok színnel teremt saját világot Tamás Kincső könyve. Emberekről ugyan túl sok mondanivalója nincs, de annál több van állat és ember találkozásáról. Itt pedig olyan húrokat tud megpendíteni már első kötetében is, amely, azt hiszem, ritka kortárs irodalmunkban. Azt gondolom, maradt is tartalékban még nála édesbús állattörténet, amelyet jó lesz olvasni bármikor. Egyfajta takarékosság, az oda nem illő részletek kíméletlen kipakolása persze mindig jól jön. És hogy az ember már nem sorsüldözött, és nem úgy birkózik a természettel, mint valamikor? Kérem szépen, ma már így élünk az erdőszélen, ha egyszer ott élünk.

Tamás Kincső: *A Csinált-patak állatkertje*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2016.

KECSKÉS TAMÁS HUNOR

A szűkszavú gazda birtokai

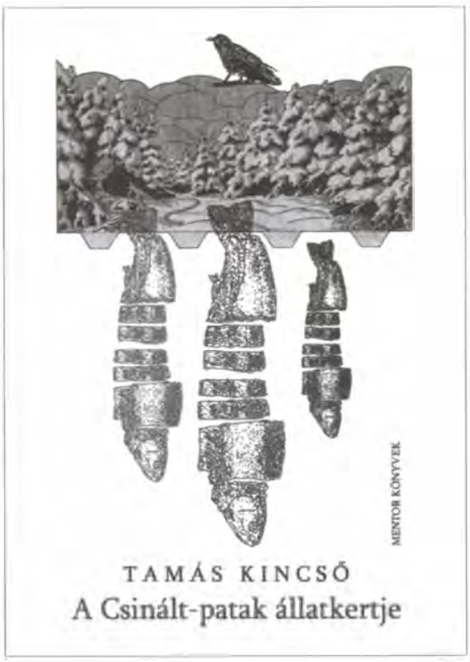

Tamás Kincső *A Csinált-patak állatkertje* című kötete éppen, pontosan, de tényleg arról szól, amit a kötet fülszövege ígér. A kulcsszavak: falu, etnikailag vegyes lakosság, frappáns gyerekek, tanyasi életmódot folyató [egyedülálló] nő, természet, házi- és vadállatok. Azt, hogy semmi másról nem szól, itt most szó szerint kell érteni. A falu: mindenki ismer mindenkit. A magyar: székely, a román: kevés van belőle, a cigány: veri a lovát. A gyerekek: aranyosak. A tanyasi életmódot folytató nőnek: sok és nehéz a dolga. A természet: szép. A háziállatok: megszelídíthetőek, a vadak: nem. Tehát, ez jó irodalom, mert képes leírni a valóságot úgy, ahogy van? Nem, ez nem is biztos, hogy irodalom, mert a valóság felszíne alatt nincs: semmi.

Pedig a felütés izgalmas: a véletlen úgy hozza, hogy a pisztrángász szomszéd több évnyi epekedés után végre rávetheti magát a nemrég elvált nőre, aki elegánsan lepattintja. Kiderül, van két gyerek, önállóság és akarat, és még a természet meg az állatok is fontosak ebben a közegben. Igazán kedvemre valónak ígérkezik! Aztán az is kiderül, hogy ez nem kezdet, csupán itt kezdődött el a mindig jelenidőben beszélő narrátor története, aminek középpontjában a nő van. Tanulság: a regényes életvitel leírva nem változik regénnyé (vagy éppen novellákká, ahogy a kötet alcíme jelölni igyekszik, de itt most tényleg nem ezzel érdemes szöszölni).

Mondjuk az első öt fejezeten és az ezekbe foglalt néhány addicionális információn kívül (a két gyerekének nevét, a falun kívül élnek, szeret sportolni) tényleg semmi mást nem tudunk meg *a nő*ről. Sem a nevét, az életkorát, foglalkozását, esetleg hogy miért vált el férjétől. (Ennyi esszenciális információ szűkében elfogadható, hogy nincs közös jelenet az apával, de akkor meg freudi elszólásnak minősül, amikor az elbeszélő megjegyzi, hogy a ház összes állata nőstény.) Közben világos, hogy a tudás szándékosan van visszatartva az olvasó elől, úgy tűnik, valamiféle ökonómiából, elhallgatásból táplálkozni akaró poétikával van dolgunk. De ez egy idő után indokolatlanná, majd skizoiddá válik: E/3-as az elbeszélés, vagyis úgy tűnik, hogy mindentudó narrátorral van dolgunk, de ez a narrátor csak ott létezik, ahol a nő van, arról ír, amit a nő lát vagy hall, úgy érzékelteti velünk a világot, ahogy a nő érzékeli. Mintha egy napló bejegyzéseit valaki megfosztotta volna az egyes szám első személytől és a szubjektivitás dimenzióitól, így ami marad, egy látszólag szenvtelen narrátor jelentésszerű feljegyzései.

Engem igenis érdekelne, hogy mit gondol a nő, amikor a barátjának, Lacinak megy segédkezni a ház körüli munkákban, és azzal kezd, hogy vágjon-e fát, de a férfi elküldi sepregetni, majd a munka végeztével együtt pálinkáznak, úgy tűnik, immár egyenrangú felekként. De nincs kommentár.

A szűkösség dimenziója nem csak a belső gondolatok és érzelmek hiányában érhető tetten, megjelenik az elbeszélő nyelvhasználatában, mondatfűzésében is, ami csak véletlenül és bizonyos pontokon esik egybe azzal a bizonyos székely szűkszavúsággal. Például a következő jelenet: „... a szekér felakad, se előre, se hátra. Vakmerő veri a sárga lovat ostorral, kiabál, káromkodik. A szomszédja, köpcös, kerek képű cigány legény, besegít. A nő a konyhaablakból figyeli, amíg végül nem állhatja, fejére kapja a zöld posztókalapot, mert csepereg az eső, és kirobban az ajtón. Üvölt magából kikelve, hogy azonnal hagyják abba az állatkínzást." (63.) Ja, hogy itt állatkínzásról van szó. Abból az egyetlen, nem túl specifikus, nem nagy intenzitású igéből kellene rájönnünk, hogy a lovat ostorozzák, ütik-verik, kínozzák? Hogy baj van, itt éppen dráma zajlik? Az írásnak nincs fokozatossága, itt minden ugyanolyan távolról van szemlélve.

Egyébként a 36 rövid novella több mint fele éppen az állatokkal foglalkozik. És tulajdonképpen ez is teszi lehetővé, hogy ebben a kényszerűen kitartott jelenben el tudjuk dönteni, mi a történetek „igazi" sorrendje – ez az állat ekkor került ide, a másik akkor; ha éppen ez az állat megvan, akkor azt jelenti, hogy a másik még nincs és így tovább. Már ha éppen linearizálni akarjuk az időben kusza jelentéseket: így vagy úgy, nem tesz hozzá semmit a könyvhöz. A történeteknek nincs narratív íve, ami novellák esetében egyáltalán nem fontos, de igazából itt semmiféle ívről nem lehet beszélni: nincs a szereplőknek, nincs az eseményeknek, nincs az értelemadásnak, nincs az érzelmeknek, még az olvasásnak sincs. Ez is szándékos írói fogás, és valami olyasmit akar közvetíteni, hogy ami itt van, örök, időtálló, nem változik semmi, mert a kialakult természeti/szociális rend majdnem tökéletes, ezért nincs szükség a változásra.

Szóval történetek arról, ahogy egy-egy kutya a házhoz került, milyen a jelleme, milyen a többi kutyához való viszonya, milyen a természete, és milyen helyet foglal el a csoportban a többi kutya között. A háziállatok mellett a nő szarkákat, varjúkat, görényeket fogad be és nevel ki, így megmentve őket a haláltól. Az udvaron a mesterséges tó pezsgő életvilággal rendelkezik: halak, teknősök, növények, békák. Azonban az egyik történet arról ír, hogy amint a nő azt gyanítja, kutyája terhes, az állatorvoshoz viszi, a vemhességet azonnal megszakíttatja, a hét kutyakölyök nem láthat napvilágot, és ha már így, akkor teljes ivartalanítás. Hogy fér ez össze azzal, hogy mondjuk madárfiókákat nevelget vagy törött szárnyú varjakat szed össze az út széléről?

Itt jövök rá, hogy nem egy nőről van szó, aki a megszokott társadalmi szerepeket akarja felforgatni. Hogy mondjuk egy nő is képes megtanulni, hogyan kell láncfűrésszel bánni és fát vágni. Erre éppen ő az élő példa, és ezen a helyen ez nem bagatell dolog, mert mínusz 20-ban valóban fontos, hogy ég-e tűz vagy sem, pontosabban kell-e férfiért szaladni vagy sem, hogy tüzet rakjon és fát vágjon. De nem, itt olyan nőről van szó, aki a társadalmi szerepeket kőbe akarja vésni. Itt a nőről van szó, aki a ház ura. A ház ura pedig rendelkezik a kutya fölött is, és eldönti, hogy mekkora lesz a létszám. Úgy tanítja sétálni, mint a lovakat. A ház ura szereti a természetet, a természet szép, jó. A természetet úgy írjuk le, ahogy akarjuk, nem fog visszaszólni, gondolatban domesztikáljuk, és az ökoszisztéma ettől ugyanúgy működik tovább. A ház ura szereti fenntartani a meglévő ökoszisztémát, és újakat létrehozni, mint a tó. A tóban nem fér meg az egzotikum, a nem mérsékelt égövi növények és állatok az első tél után elpusztulnak. Tanulság: csak a hazai, az itthoni a jó és értékes. A vadállatokat is megpróbálja domesztikálni, de ez nem megy. Az ökoszisztéma része a cigány, a román is. „Az erdő alatt jó a cigánynak, mert télen éppúgy fázik, mint a magyar ember." (63.) Ebben az ökoszisztémában a cigány ugyanolyan domesztikálhatatlan állat, mint a házba fogadott görény.

A Csinált-patak állatkertje nem azért nem jó irodalom, mert tudtán kívül a fenti nótát fütyüli, hanem azért, mert hiányzik belőle az a fajta rétegzettség, ami a szöveget egyáltalán irodalommá teszi. Az egyik fejezet arról szól, ahogy a macska kergeti a házba beköltözött egeret. És tényleg arról szól, semmi másról. Az itt kitalált szűkszavúságba még a bejáratott nyelvi metaforák is alig férnek. Nincs, amin gondolkodni, nincs szubtextus, nincs kapcsolat történések és szereplők között, csak azok, amik már a világban eleve adottak. De hát ezeket az összefüggésrendszereket minden olvasó ismeri. Itt nem az író diktál, hanem a valóság, és a valóság csak akkor érdekes, ha valami olyasmit sikerül észrevenni benne, amit más még nem tapasztalt. Én sejtem, hogy a nő egy izgalmas karakter, de az elbeszélő nem enged közel hozzá, inkább a teknősökről mesél. Na, ez itt már dráma: csak van oka annak, hogy tücsköt-bogarat összehord (szó szerint értendő), a könyv végén mégis, továbbra is csak madártávlatból látjuk a főszereplőt. Az olvasónak az el sem kezdett történetekkel nincs mit kezdenie.

Bárki kimutatható

Horváth Veronika: *Minden átjárható.* Fiatal Írók Szövetsége, Budapest, 2017.

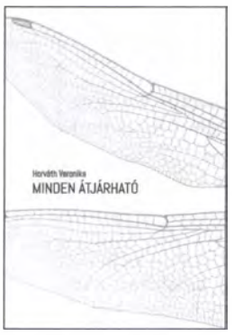

Kiszivattyúzni a múltat a szövetek közül. Sejtjeinkben cipelni gének ajándékát, mely felelősség és zsarnoki: nem visszautasítható, tehát nem megbocsátható. Megörökölni nagyapáink régi porszívóját. Megörökölni nagyanyánk szemeiből a tavakat. Ábrahámtól az áldozat és az önvád közötti átmenetet, tenyerünkben a kés markolatát. Elkerülhetetlenül magunkban hordani anyáink szülési fájdalmait. „végső soron nem lehet tudni/ kinek az anyja/ sosem az apja/ felelős mindezért". (*Elkövetők*)

Fülszöveg

Milyen messzire nyúlik vissza a sejtemlékezet? Menynyire mélyre képes befészkelni magát a bűntudat a bőr alá? Horváth Veronika kötete az önmarcang tudati és zsigeri rezonanciáit egyaránt képes a szavak közti résekbe illeszteni. Kiválóan bánik a nyelv anyagával, formálja, gyúrja és mindegyre újrarendezi. Tengerek hangján szólal meg: megnyugtató, hömpölygő, kiszámíthatatlan és halálos. Habár tudja jól, hogy a múlt nem elbeszélhető, legfeljebb felöklendezhető, ennek ellenére újra meg újra felkaparja az emlékezet tapétáit, így tárja szemünk elé a mélyebb rétegek mintázatait. A lélegzetvétel könnyedségével csomagolja ki és teríti szét a traumákat: „hónapok csendje alatt/ bennem/ nem az élet,/ nem az akarás,/ a szorongás sejtjei nőttek./hús a húsért./ valaki ölni fog." (*Képződmény*)

Történeteket mesél és történeteket hallgat el. Hagyja, hogy az olvasóban induljon el a burjánzás. Rizomatikusan építi fel az elbeszélőt, a fejlődés és a változás közötti vékony hártya rezgéseit. Ez az átjárás létrejön a szövegek és az illusztrációk közötti szimbiózisban is. Szabó Imola Julianna grafikai munkái nem alárendelt pozícióból egészítik ki a szövegeket, hanem organikus párbeszédbe lépnek velük, ugyanakkor izgalmas feszültséget is képeznek a versekkel. A kötetben felbukkanó csöndek egyike sem hiány: mindegyik zsákmányállatok némasága, akik génjeiktől kapták ajándékul az életet és örökségül a halált. És „mintha csak leheletünk fehér párája volna" (*Korcsolya*), árad a testből a szégyen, amelyből bárki kimutatható.

Állandó készenlétben

Mizsur Dániel: *Karc.* FISZ Könyvek – Apokrif Könyvek, Budapest, 2017.

Beleköltözni egy kíméletlenül kiszámított karcolásba. Keményre járt talpakkal tökéletesre csiszolni a járhatatlan utakat. Majd lerántani a leplet arról, amit bárki tökéletesnek mond. Meggyónni minden menekülést és végül beismerni: felesleges. Leveleket szórni a folyó örvényeibe, és várni, amíg egytől egyig partra vetődnek. Megérkezni valahova, és rájönni, hogy a világ összes többi pontján nem vagyunk jelen. És átlátni azt, hogy a jelennemlét és a hiány között hol húzódik a határ. „Egy pillanatra elhinni, hogy tisztán távozhatunk." (*Utolsó évszak*)

Mizsur Dániel kötetében az urbanisztikai gyanakvás és kétely állapotait tárja az olvasó elé, városok állandó lüktetéseit és újrarendeződéseit. Olyan tapasztalat belemerülni a szövegekbe, mintha „folyton ott állnál a kifoszthatatlan látvány előterében" (*Nincs már, aki kimentse*). Tranzitpillanatokat merevít ki, apró gesztusokba tömöríti az állapotok közötti átmeneteket. Megállás nélkül figyel, leltároz, számon tart és fókuszál. Egyetlen lélegzetvételbe sűrítve látványosan hosszúra nyújtja a reccsenés előtti másodpercet: pattanásig feszülő érzékekkel készít fel a törésre. És bár látszólag otthonos tereket épít fel, de voltaképp semmi sem az, aminek látszik, csupán nagyon hasonlít önmagára. Csomagol, pakol, rendezgeti, mit is vigyen magával az útra.

Mindegyre ott matat a szövegek közt a készülődés kényelmetlensége, minden találkozás feszélyezett. Nem enged nyugodtan berendezkedni egy szituációba: elkerülhetetlenül és fenyegetően közelít az indulás kényszere, és mindig marad valaki, akitől elfelejtünk elbúcsúzni. „visszatéríthetetlenül múlik az idő" (*Egyszerű fénysáv*). Azonban mégsem fordul át a reménytelenségbe: tisztában van azzal, hogy ahány út, annyi eltévedés, de ismeri jól a különbséget az eltévedés és az elveszés között. Felkészülten érkezik meg az utazásba, az úton levés városába, hogy végül nevet adjon neki, mert ami megnevezhető, attól kevésbé rettegünk. És ahol szűnni látszik a félelem, az már akár nevezhető otthonnak is.

ANDRÉ FERENC

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

Zenészek, ha beszélnek

Köztudomásúlag kétféle embertípus létezik. Az egyik két részre osztja az emberiséget, a másik nem.

De zenészből is van olyan, aki csak zenélni tud – e helyen függetlenül attól, hogy teljesítménye katartikus-e vagy merő baselés –, és van olyan, aki többé-kevésbé épkézláb, szabatos nyelvi formákban vagy épp sodró eleganciával tud beszélni a(z általa művelt) muzsikáról, zenei üzenetről, programról, zene és élet autentikus egységéről stb.

(A magam számára Nikolaus Harnoncourt-t, Leonard Bernsteint vagy magyar vonatkozásban Vásáry Tamást, Fischer Ivánt, Selmeczi Györgyöt tekintem mércének, akik úgy beszéltek, úgy beszélnek a zene világáról, hogy ebben a világban tüstént élni és tobzódni van kedvünk.)

A kolozsvári zenészbeszédre alapozta egyik sikeres vállalását az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE), illetve egy helyszín, a Györkös-Mányi Albert Emlékház, amikor – pontosabban 2013-tól – ZeneSzó címen beszélgetéssorozatot indított. A vállalás persze nem előzmény nélküli: már 1994-től „házizene-központ" lett az Emlékház, amikor is boldogemlékű László Ferenc – akkor a Zenetársaság elnöke – szombat déli hangversenyeket kezdett szervezni. Kisebb-nagyobb megtorpanásokkal, hullámvölgyekkel, de persze hullámhegyekkel is, mintegy *átlényegülť* a szombat déli hangversenyek sorozata ZeneSzóvá. Nem kis szerepe volt ebben Horváth Zoltán zongoratanárnak, aki 2000-től László Ferenccel együtt havonta, sőt olykor havonta kétszer-háromszor „felfuttatta" a koncerteket, amelyek keretében ekkor még kevés szó esett, az a kevés is leginkább a művekről. 2002 őszén az Emlékház akkori gondnoka – vélhetőleg kényelmi okokból – befagyasztotta a sorozatot, s ettől kezdve az emlékház nagy szobájában álló, igen jó minőségű (bár akkor még generálozatlan) Steinway zongora köré zártkörű házikoncertek szerveződtek, amelyeknek gazdái az azóta elhunyt Papp Tibor, valamint Kostyák Márta, Buzás Pál, Márkos Albert, illetve Horváth Zoltán voltak.

Indulásától fogva a kolozsváriság volt a ZeneSzó beszélgetősorozat egyik szervező elve. Vagyis az, hogy kolozsvári születésű, kötődésű, itt dolgozó vagy innen elvándorolt, a világ számos izgalmas-fontos helyén magát kolozsváriként megvalósító zenész beszéljen arról, ami munkásságát, az általa művelt zenéket és a várost összeköti. Kezdetben egy jól körülhatárolható nemzedék zenészei ültek le Horváth Zoltánnal közönség előtt beszélgetni (például Béres Melinda, Kele Brigitta, Pataky Adorján, Erich Türk, ifj. Csiky Boldizsár, Jankó Zsolt), később – elsősorban Márkos Albert javaslatára – más generációk is helyet kaptak a nyilvánosság előtt. Aztán persze a moderátorok köre is bővült (természetesen a teljesség igénye nélkül: Szép Gyulával, Benkő Judittal, Németh G. Istvánnal, Márkos Alberttel, sőt e sorok lejegyzőjével is).

A fent említett nevek kétségkívül mind meghatározóak a kolozsvári zenei élet egésze és a ZeneSzó pár éves története szempontjából. De nagy mulasztásunk volna, ha Kós Katalin nevét nem említenénk, aki 2007 óta – ugyancsak zenészként! – számos más projekt, programvonulat, előadás- és kiállítássorozat szervezése mellett a ZeneSzó jelenlegi formájának alakításában szintén komoly részt vállalt. A „merő" koncertek háttérbe szorulásában és a beszélgetőestek „feltörésében" két gyakorlati szempont is közrejátszott. Egyfelől az Emlékházat környező városi forgalom kedvezőtlen körülmény a zenei élvezetek zavartalanságához. Másfelől meg Kolozsváron az ezredforduló körül ugrásszerűen megszaporodtak az alternatív koncertlehetőségek és terek.

Amplitúdó

A zenészekről a közvélemény nem tájékozódhat testközelből – mondja e vállalás logikai hátteréről Horváth Zoltán –, ugyanakkor a közönség kérdései nagyon dinamizálnak, ami a beszélgetésforma felértékelődését hozza magával. A kolozsváriak érdeklődése a regionális kultúra központjának, ugyanakkor a kisvárosnak a pozitív és negatív vonásait egyesíti. A nagynevű, főleg *itthon* sikert sikerre halmozó zenészek valósággal vonzzák az érdeklődőket, de sajnos olyan alkalom is volt, amikor a meghirdetett beszélgetőest érdeklődés hiányában elmaradt. Ami – Kós Kati és Horváth Zoli egybehangzó következtetéseként – arról beszél, hogy a publicitás módszereinek fokozatos bővülése mellett egyetlen pillanatra sem szabad lankadni a személyes megszólításokban, az „érdekeltté tételben".

Ősztől újra indul a beszélgetősorozat. Azt már biztosan lehet tudni, hogy október 25-én a kolozsvári születésű, Magyarországon élő és alkotó Gyöngyösi Leventével találkozhat a törzs- és remélhetőleg újabb/ifjabb érdeklődőkkel is megpezsdülő közönség.

JAKABFFY TAMÁS

In memoriam Démol

Molnár Dénes, Molnár D. Dénes és Molnár Krisztina munkáiból *Hatás-visszahatás* címmel családi emlékkiállítás nyílt július 20-án a Csíki Székely Múzeum Kossuth utcai galériájában.

Molnár Dénes marosvásárhelyi grafikus, festő, karikaturistaként és barátai körében Démol, az apa, idén lett volna 70 éves. A kerek évforduló alkalmából gyermekei, a szintén képzőművész Molnár D. Dénes és Molnár Krisztina, kiállítással emlékeznek. A válogatás intim hangulatában mintha a kulisszák mögé kapnánk betekintést, a *műterembe*, ahol az alkotók sokoladalúsága mellett sok apró kapcsolódási pontra lehetünk figyelmesek. A műterem-képek a kiállítás kötőszöveteként szervezik eggyé a kiállított alkotásokat, annak a térnek a képei, ahol Molnár Dénes gyerekei felcseperedtek, ahol a család életének nagyrésze zajlott.

Molnár Krisztina Temesváron tanult festészetet, testvére Kolozsváron grafikát. Előbbi, úgy tűnik, elsősorban erőteljes, nagyon élénk színvilágú képeinek festőiségével, míg utóbbi figuráinak játékos rajzosságával köthető az apa művészetéhez. Hatottak egymásra, ez nyilvánvaló, hogy ki hogyan, miben, ahhoz a kiállítás keretein túlmutató, alaposabb ráhangolódás szükséges. De itt nem ez cél, inkább egy gesztus az egész, mely felvillantja a legendás alkotó és pedagógus, Démol nagyon munkás és sokoldalú művészetének különböző korszakait, közismert sorozatait, egy több ezer alkotást számláló, máig feldolgozatlan életmű néhány emlékezetes darabját. A sorozatok, mert szinte mindig sorozatokban gondolkodott, nem teljesednek ki a kiállítás terében, csupán jelzésszerűen, egy-egy darabjuk által vannak jelen, mintha arra hívnák fel a figyelmet, hogy tovább kellene menni, foglalkozni vele, mert ennél sokkal több az, ami nem látható.

Olajképek, akvarellek, pasztellek, fametszetek, rézkarcok. Műemlékek, aktok, táj- és önarcképek, karikatúrák. Láthatunk egy darabot abból a nagyszabású vállalkozásból, mely Erdély műemlékeit kívánta lajstromba venni. Ez a fametszet sorozat talán a legismertebb művészetéből. De nem csak ebben a formában rajzolta meg épített örökségünk, hanem a realisztikus ábrázolás helyett időnként karikatúrába hajló, groteszk hangvételével, egy nagyon sajátos képet is formált környezetéről.

Artefaktum

Aktjai tájba simulnak, a görbületek, ívek egy-egy jellegzetes táj karakterét rajzolják ki, vagy napfivérként és holdnővérként alkotnak szivárványos, festői harmóniát. Időnként mintha elragadná a festőiség, gesztusainak hevességével felszámolja a konkrét formákat, helyüket a festői lendület, sodrás veszi át. Mindez színhasználatát is jellemzi, visszafogottságát, mérsékelt, lágy színkezelését erős kontrasztok, élénkség váltja fel. Festményein ugyanakkor mindvégig jelen van a karikaturista játékossága. A legszokatlanabb helyekre és helyzetekbe rajzolja bele humorát. És már el is érkezünk a karikatúrákhoz, amit egyetlen rézkarc jelez a kiállításon.

Önfejei pedig, melyekből kettő szerepel a válogatásban, mintha összegzései lennének ennek sokoldalúságnak – különböző életszakaszokban, megpróbáltatások, meghurcoltatások során fogant összegzései, melyeket úgy koronáz meg a bohóc sapkája, akárcsak az önarcképek ezt a monumentális életművet.

TÚROS ESZTER

Szeptemberi évfordulók

4 – 220 éve született Aranyosrákosi Székely Sándor költő
130 éve halt meg Timotei Cipariu román tudós
60 éve halt meg Heltai Jenő
4 – 75 éve halt meg Móricz Zsigmond
5 – 160 éve halt meg Auguste Comte francia filozófus
250 éve született August Wilhelm Schlegel német kritikus
6 – 40 éve halt meg Hajnal Anna költőnő
200 éve született Mihail Kogălniceanu román író
7 – 130 éve született Edith Sitwell angol költő
110 éve halt meg Sully Prudhomme francia költő
8 – 520 éve született Stanislaw Górski lengyel humanista
860 éve született Alexander Neckam angol filozófus
110 éve halt meg Iosif Vulcan román író
9 – 30 éve halt meg Garai Gábor költő
120 éve halt meg Pulszky Ferenc
245 éve született Joakim Vujic szerb író
10 – 160 éve született Anton Bielek szlovák író
190 éve halt meg Ugo Foscolo olasz költő
220 éve halt meg Mary Wollstonecraft angol író
11 – 90 éve született Han Szu-jun kínai író
13 – 460 éve halt meg John Cheke angol humanista
145 éve halt meg Ludwig Feuerbach német filozófus
14 – 1610 éve halt meg Joannész Khrüszosztomosz görög író
15 – 150 éve született Petr Beruc cseh költő
16 – 345 éve halt meg Arne Bradstreet amerikai költő
17 – 280 éve született Aranka György író, tudós
170 éve született Émile Faguet francia irodalomtörténész
18 – 190 éve született Pietari Päivärinta finn író
19 – 95 éve született Majtényi Erik költő
120 éve született Tamási Áron
20 – 210 éve született Giovanni Ruffini olasz író
21 – 295 éve született John Home skót író
45 éve halt meg Henri de Montherlant francia író
22 – 470 éve született Nikodemus Frischlin német író
110 éve született Orosz Irén romániai magyar publicista
23 – 280 éve halt meg Antoni de Bastero katalán író
200 éve született Pierre Larousse francia filológus
420 éve halt meg Stanislaw Sarnicki lengyel krónikás
210 éve született Fermín Toro venezuelai költő
24 – 50 éve halt meg Mihail Sevastos román költő
120 éve született Sinka István költő
300 éve született Horace Walpole angol író
25 – 120 éve született William Faulkner angol író
290 éve halt meg Sarah Kemble Knight amerikai író
490 éve halt meg Sisko Mencetic horvát költő
27 – 200 éve született Paul Féval francia író
245 éve született Kisfaludy Sándor
28 – 200 éve született Tompa Mihály
29 – 180 éve született Michal Balucki lengyel író
145 éve halt meg Déryné Széppataki Róza író
30 – 90 éve született Bajor Andor író
140 éve született Kelemen Lajos történész
160 éve született Hermann Sudermann német író

Az agyról

Az agy csodálatos gépezet. Működni kezd, amint felébredsz, és meg nem áll, ...
A fősorok Robert Frost (1874–1963) amerikai költő fenti gondolatának folytatását rejtik.

VÍZSZINTES **1. A folytatás kezdete.** 13. Kézfogás. 14. Dolgozó kőműves. 15. Ritka női név. 17. Krémet bőrre felvisz. 18. Páratlan tufa! 19. Templomi fohász. 21. Súlyarány, röviden. 22. Disznót vág. 23. Nőstény kutya. 25. Éjfélig. 27. Gyakori női név. 28. Készül a vizsgára. 29. Becézett Alfréd és Alfonz. 31. Butító bor. 33. Nem jön üres kézzel. 35. Klasszikus kötőszó. 37. Iskolában írnak rá. 40. Az alumínium vegyjele. 41. Terület, röviden. 43. Beteg a ló. 44. Erre a helyre. 45. Mókus, régies szóval. 47. Tagadószó. 48. Romlott a zsír, szalonna. 49. Csúnyán megszid. 50. Olasz folyó. 51. Márványmintás. 52. A harmadik személyre. 54. Juhhodály. 55. Ünnepélyesen nevet adó.

FÜGGŐLEGES 1. Csökken a vízszint. 2. Matematikai, röviden. 3. Szabály jelzője lehet. 4. Ütős labdajáték. 5. Kettőzve: halandzsa, üres beszéd. 6. Előadó, röviden. 7. A kefe közepe! 8. Shelley tündérkirálynője. 9. Jól vág a kés. 10. Település a Hajdúháton. 11. Szerda, naptárbeli rövidítéssel. 12. Övezet. **16. A folytatás befejezése.** 19. Észak-erdélyi folyócska. 20. Kettőzve: Heyerdahl könyve. 22. Derékszíj. 23. Erős, németül. 24. Testtájék. 26. Rangjelző előtag. 27. A létezéshez elengedhetetlen körülmény. 30. Szájaló, visszabeszélő. 32. A Loire szakasza! 34. Opus, röviden. 36. Róma folyója. 38. Mázol, fest. 39. Lengyel sci-fi író (Stanislaw). 40. Porcióz. 42. Reszket. 44. Ivett az oviban. 46. Feladat, angolul. 48. Számszerű fény. 52. Strázsa, felvigyázó. 53. Kertben dolgozik.

R.T.

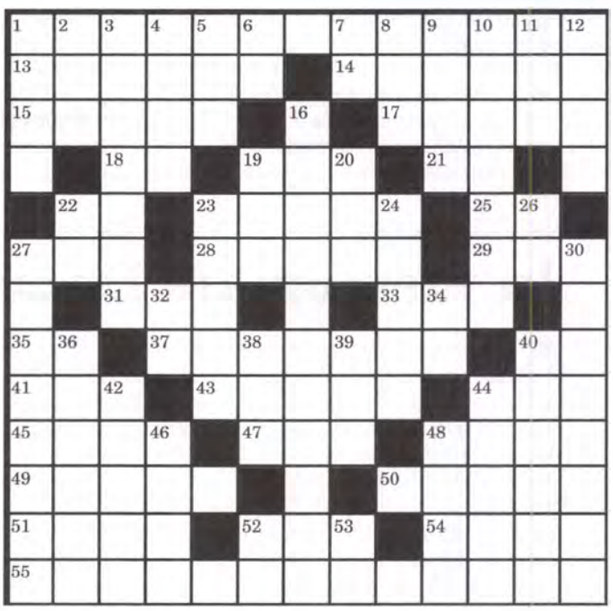

A *Helikon 2017/15.* számában közölt *Csönd* című rejtvény megfejtése: *legértékesebb pillanatai a szünetek.*

TÁMOGATÓINK:
Romániai Írók Szövetsége
Nemzeti Kulturális Alap
Készült a Magyar Kormány támogatásával
RMDSZ COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY
TÁMOGATJA AZ RMDSZ ÉS A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY
Primăria şi Consiliul Local Cluj-Napoca
VISIT CLUJ
Proiect realizat cu sprijinul Primăriei şi Consiliului local Cluj-Napoca.
Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja.
Revistă finanţată cu sprijinul Ministerului Culturii şi Identităţii Naţionale.
Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő: **SZILÁGYI ISTVÁN**
Főszerkesztő: **KARÁCSONYI ZSOLT**
Főmunkatárs: **EGYED EMESE**
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZŐCS ISTVÁN
Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN: Pavilon 420
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú
LÁSZLÓ NOÉMI: vers, műfordítás
ANDRÉ FERENC: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő
Lapterv: ÁRKOSSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont

Szerkesztőség: 400024 Cluj-Napoca, str. Dragalina 73–75. Postafiók 245, telefon: (004) 0264431690, telefon/fax: (004) 0264431577, villámposta: **kvari.helikon@gmail.com**
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg – kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220–6288 Honlap: **www.helikon.ro**